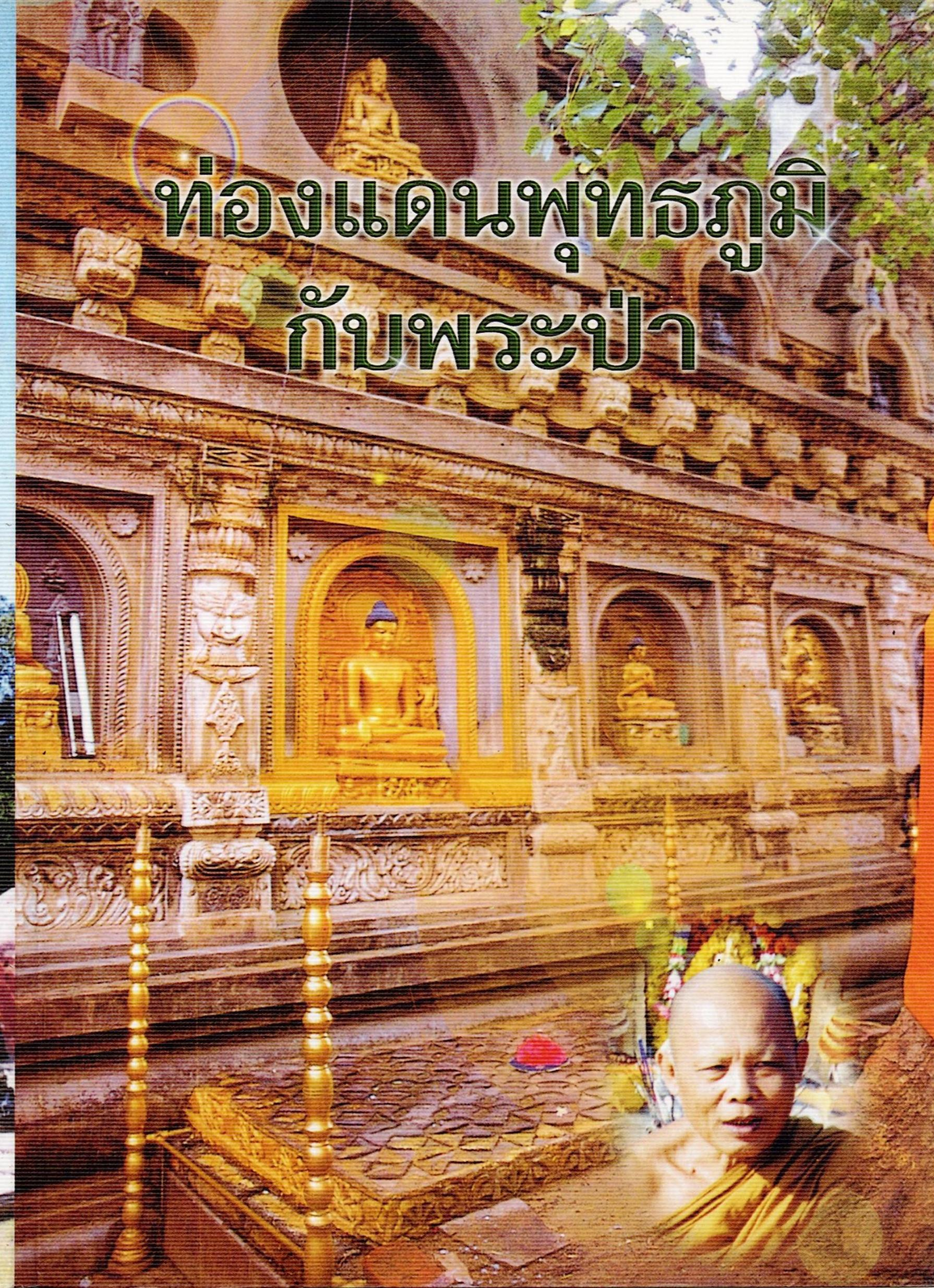
ท่องแดนพุทธภูมิ
กับพระป่า

แดนพระพุทธภูมิ

พิลึก กึกกือ ลือลั่น มหัศจรรย์

พิลึก ไม่มีใครเสมอเหมือนดินแดนแห่งนี้

กึกกือ คือความเก่าแก่สุดแสนประมาณ ณ ดินแดนแห่งนี้

ลือลั่น ดังสนั่นลั่นโลกบันลือสิงหนาทด้วยการประกาศธรรมของพระพุทธเจ้า ณ ดินแดนแห่งนี้

มหัศจรรย์ สิ่งที่ยิ่งใหญ่ที่สุดเหนือ ๓ แดนโลกธาตุ กามโลก รูปโลก อรูปโลก คือ แดนแห่งพุทธภูมินี้ที่เป็นของพระบรมศาสดา พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

พุทธวจนะ

ดูกรอานนท์ สังเวชนียสถาน ๔ แห่ง เหล่านี้ เป็นที่ควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธา สังเวชนียสถาน ๔ แห่งเป็นไฉน คือ

๑. สังเวชนียสถานอันเป็นที่ควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธา ด้วยมาตามระลึกว่า พระตถาคตประสูติในที่นี้ฯ

๒. สังเวชนียสถานอันเป็นที่ควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธา ด้วยมาตามระลึกว่า พระตถาคตตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในที่นี้ฯ

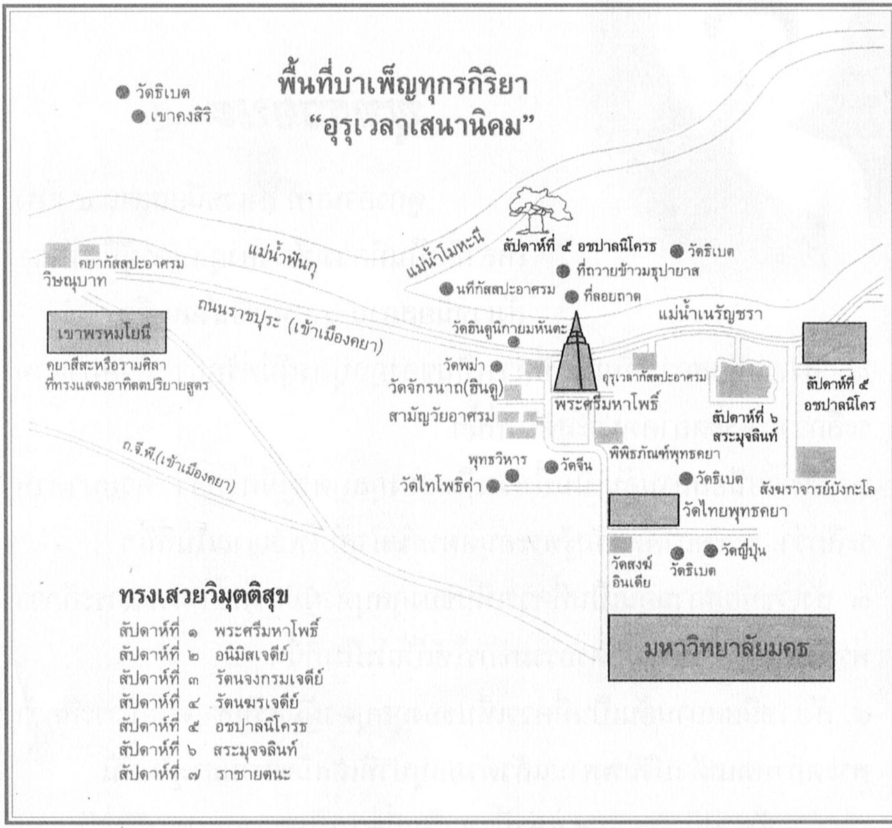
๓. สังเวชนียสถานอันเป็นที่ควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธา ด้วยมาระลึกว่า พระตถาคตทรงยังอนุตตรธรรมจักรให้เป็นไปในที่นี้ฯ

๔. สังเวชนียสถานอันเป็นที่ควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธา ด้วยมาระลึกว่า พระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้วด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุในที่นี้

สังเวชนียสถาน ๔ แห่งนี้แล เป็นที่ควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธาฯ

ดูกรอานนท์ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา จักมาด้วยความเชื่อว่า พระตถาคตประสูติในที่นี้ก็ดี พระตถาคตตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในที่นี้ก็ดี พระตถาคตทรงยังอุตรธรรมจักรให้เป็นไปในที่นี้ก็ดี พระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว ด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุในที่นี้ก็ดี ก็ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง เที่ยวจาริกไปยังเจดีย์ มีจิตเลื่อมใสแล้ว จักทำกาละลง ชนเหล่านั้นทั้งหมด เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก จักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ฯ....

พระพุทธโอวาท

บริเวณมณฑลพุทธคยา ประเทศอินเดีย

สถานที่ตรัสรู้ ต้นกำเนิดพระพุทธศาสนา

คำนำ

ขอนอบน้อมกายวาจาใจ แด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ข้าพเจ้าจักได้ลิขิตหนังสือเล่มนี้ชื่อเรื่องว่า **"ท่องแดนพุทธภูมิกับพระป่า"** ด้วยพระเดชพระคุณหลวงพ่อท่านอาจารย์ประสิทธิ์ ปุญญมากโร เจ้าอาวาสวัดป่าหมู่ใหม่ ได้รับนิมนต์จากคณะศิษยานุศิษย์ทั้งหลาย ให้เป็นประธาน ในการนำคณะศิษย์ทั้งหลาย นับแต่ครูบาอาจารย์สายปฏิบัติ และพระภิกษุสงฆ์จากวัดต่างๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย และญาติโยมจากจังหวัดต่างๆ ไปกราบนมัสการสังเวชนียสถานของพระบรมศาสดาหรือพระพุทธเจ้าของเรา ซึ่งมีสถานที่ตั้งอยู่ตามเมืองต่างๆ ในประเทศอินเดียและเนปาล ซึ่งข้าพเจ้าเองก็ถือว่าเป็นบุญบารมี ที่ได้มีโอกาสเดินทางไปด้วยในครั้งนี้

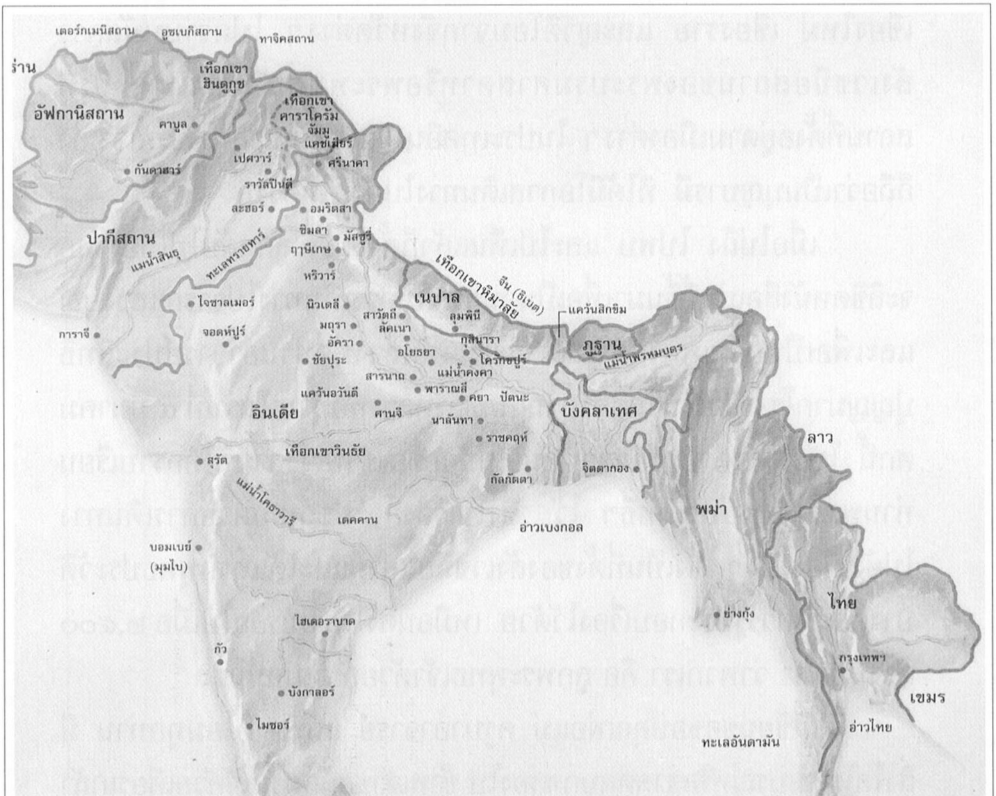
เมื่อไปถึง ไปพบ และไปเห็นแล้วก็ตั้งใจว่า ลูกกลับไปเมืองไทยจะลิขิตหนังสือเล่มนี้ขึ้นมาเพื่อเป็นอนุสรณ์ในการเดินทางไปจาริกแสวงบุญ และเพื่อเป็นการแสดงกตัญญุตาธรรมแด่หลวงพ่อท่านอาจารย์ประสิทธิ์ ปุญญมากโร เนื่องในวันคล้ายวันเกิดของหลวงพ่อท่าน ในวันที่ ๔ มีนาคม ศกนี้ ให้จงได้ ด้วยภูมิปัญญาอันเล็กน้อยของข้าพเจ้าตามที่ได้กราบเรียนท่านพระอาจารย์ประสิทธิ์ฯ ไว้ ซึ่งในเรื่องก็จะประกอบด้วยการเดินทางไปยังเมืองต่างๆ ซึ่งเป็นที่ตั้งของสังเวชนียสถานและได้แทรกพุทธประวัติบางตอนที่ควรรู้ประกอบเรื่องไว้ด้วย เหมือนดังได้ย้อนรอยไปเมื่อ ๒,๕๐๐ กว่าปีที่แล้ว ว่าพวกเรา คือ ลูกพระพุทธเจ้าด้วยกันหมดนั่นแล

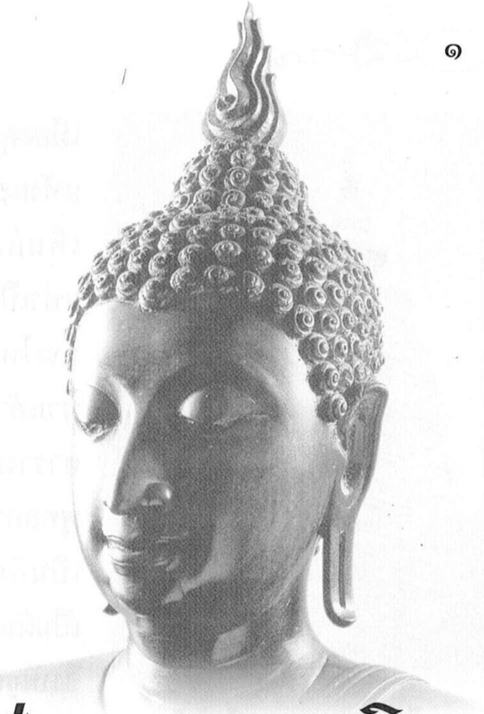
ผู้เขียนขอขอบคุณพ่อแม่ ครูบาอาจารย์ และญาติโยมทุกท่าน มีสิ่งใดไม่สมบูรณ์หรือขาดตกบกพร่องไป ข้าพเจ้าขอน้อมรับไว้ด้วยเศียรเกล้า มีสิ่งดีๆ ในหนังสือเล่มนี้ก็ขอให้เป็นธรรมทานแก่โลกนี้เพื่อจะได้เก็บไว้ให้ลูกหลานชาวพุทธช่วยกันรักษาสืบไป

ขออานุภาพแห่งบุญบารมีของพระพุทธเจ้าที่ยังปกแผ่ไพศาลไปทั่วพื้นปฐพี จงดลบันดาลให้ท่านทั้งหลายที่ได้อ่านหนังสือเล่มนี้ จงสืบต่อพระพุทธศาสนาไว้ตลอดชั่วกัลปวสาน ขอให้สำเร็จมรรคผลนิพพาน ดวงตาเห็นธรรมในชาตินี้ด้วยเทอญ

นายราม

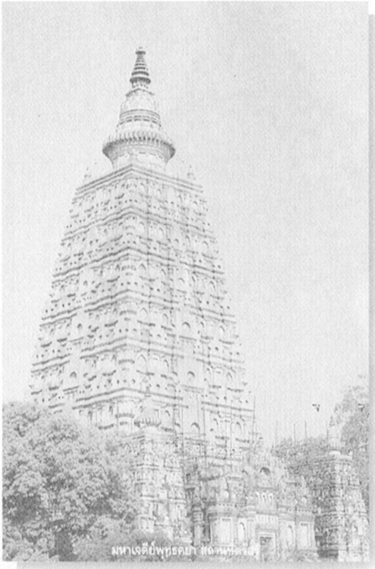
<u>แผนที่ประเทศอินเดียและเนปาล</u>

ก้าวแรกสู่แดนพุทธภูมิ

๙๑ ชีวิตที่ประกอบด้วยบรรพชิต ๒๒ ฆราวาส ๖๙ คน เดินทางด้วยเครื่องบิน ๗๓๗-๒๐๐ ของสายการบินภูเก็ตแอร์ไลน์ ซึ่งเพิ่งจะได้รับอนุญาตจากรัฐบาลอินเดีย ให้เดินทางตรงถึงสนามบินพุทธคยา (รัฐพิหาร) ในอดีตท่านต้องไปเมืองกัลกัตตา(รัฐเบงกอล) ก่อน แต่ปัจจุบันนี้สะดวกมาก ถือว่าพวกเราเดินทางเป็นเที่ยวบินที่ ๒-๓ จากเที่ยวบินปฐมฤกษ์เมื่อต้นเดือน ธันวาคม ๒๕๔๖ ใช้เวลาบิน ๒ ชั่วโมง ๔๕ นาที ภูมิประเทศเมืองพุทธคยาตั้งอยู่ห่างจากเมืองคยาออกมาประมาณ ๑๒ กม. ห่างจากเมืองปัทนา ซึ่งเป็นเมืองหลวงของแคว้นพิหารออกมาทางด้านทิศเหนือประมาณ ๙๐ กม. เป็นที่ตั้งของมหาเจดีย์พุทธคยาและต้นพระศรีมหาโพธิ์ ที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระศาสดาของเรามาตรัสรู้ ณ ที่แห่งนี้ ก่อนเครื่องบินจะร่อนลงสู่สนามบิน

มหาเจดีย์พุทธคยา สถานที่ตรัสรู้

เมืองพุทธคยานั้น เราจะเริ่มเห็นความแห้งแล้ง เพราะหน้าแล้งมาเยือน จะเห็นแม่น้ำเนรัญชราที่เริ่มแห้งผากแบ่งเป็นหลายๆ สาย ตามกระแสน้ำที่จะไหลไปนับแต่อดีตในสมัยพุทธกาลมาแล้ว จะเห็นผืนนาที่แห้งแล้งเป็นตารางสลับกับต้นไม้แห้งไปมา สมัยพุทธกาลก็ได้กำหนดเอาผืนนานี่แหละเป็นที่มาของผืนจีวรที่ต้องเย็บต่อกันเป็นผืนเพื่อกันคนลักขโมยพระพุทธองค์จึงบัญญัติไว้เป็นวินัยของสงฆ์ว่า ให้เย็บจีวรต่อกันเป็นเหมือนผืนนา

ต้นพระศรีมหาโพธิ์

ผมลืมบอกไปว่า มาอินเดียท่านจะได้เห็นชีวิตและความเป็นอยู่ต่างชั้นวรรณะกันอย่างมากมาย มีทุกอย่างที่โลกนี้ไม่มี แต่ขออย่างเดียวครับ ถ้าผู้ใดติดสุข ติดสะดวกสบาย และไม่มีจิตใจศรัทธาเกินร้อยแล้วมาได้ยาก อยู่ได้ยากครับ ชื่อเรื่องก็บอกแล้วครับว่า เดินทางกับพระป่าต้องสมถะแบบพระป่าถึงจะอยู่อินเดียได้ เครื่องบินร่อนลงสู่สนามบินพุทธคยาเวลา ๑๔.๓๐ น.(เวลาอินเดียช้ากว่าประเทศไทย ๑.๓๐ ช.ม.) กว่าจะออกมาถึงข้างนอกได้ประมาณ ๓ ชั่วโมงถึงวัดไทยในพุทธคยาเวลาหกโมงเย็น ต้องทำใจนะครับเครื่องบินลง ๒ ลำ ๒๐๐ กว่าชีวิต มีเจ้าหน้าที่ตรวจลงตราวีซ่าเพียงคนเดียว... ประหยัดครับ แต่ข้างถนนเต็มไปด้วยผู้คน

ส่วนใหญ่เมืองทางแถบนี้ยากจนมากครับ ผมเคยมาเมื่อปีที่แล้วครั้งหนึ่ง พอเห็นแล้วว่าคนอินเดียเป็นคนที่มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย สมถะ ประหยัด บ้านเรือน ก็อยู่กันแบบเรียบง่าย พออาศัยกันแดดกันฝนไปวันๆ หนึ่งก็พอ ไม่มีตึกรามบ้านช่องแบบบ้านเราหรอกครับ หลังคาทรงสี่เหลี่ยมปลูกแตง ปลูกฟักไว้รอบบ้านให้เถาวัลย์เลื้อยขึ้นชั้นบนปกคลุมอาศัยร่มเงาเย็นๆ แก้ร้อนได้อีกด้วย ความรวยจนวัดกันที่ใครเก็บขี้วัวและผสมเก็บไว้แปะข้างฝาบ้านได้มากกว่ากันนั่นแหละ ผมว่าคนอินเดีย...น่ารักไหมล่ะครับ

ส่วนคณะของพวกเราใช้รถ ๓ คัน ผมนั่งคันที่ ๑ ซึ่งพระอาจารย์นั่งพร้อมกับพระ

กัมมัฏฐาน ๑๖ รูป คือ ต้องบอกไว้ก่อนนะครับพระป่าหรือพระกัมมัฏฐานนั้น ฉันอาหารเพียงมื้อเดียวนะครับ นี่คือพระสายป่าหรือสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ฉะนั้นการมาดูแลพระอาจารย์ในรถคันที่ ๑ ก็ต้องพร้อมเป็นลูกศิษย์อาจารย์นะครับ มื้อเดียวก็ได้ ๒-๓ มื้อก็ได้ แต่พวกเราก็ต้องนอนวัดนะครับ วัดไทยในพุทธคยานั้นค่อนข้างดีในเรื่องสถานที่พัก และที่ฉันอาหาร ของพระกับของโยมแยกเป็นคนละส่วนกัน ถ้าผู้ใดที่คิดจะมาอินเดียเพื่อการแสวงบุญและกราบพระพุทธเจ้าแล้วล่ะก็ ควรมาเป็นกลุ่มหรือหมู่คณะ แล้วก็พักที่วัดไทยทั้งหมด เนื่องจากสะอาด สะดวก และสงบ ส่วนท่านเจ้าคุณยอด เจ้าอาวาส ท่านมหาสมบูรณ์ ท่านมหาฉลอง และท่านมหาพันธุ์ ท่านดูแลคณะของพวกเราเป็นอย่างดีด้วยครับ ลืมกล่าวถึงหัวหน้าคณะทัวร์คือท่านมหาหรือท่านนายอำเภอภูมินทร์ อดีตท่านเคยเป็นนายอำเภอหลาย ๆ อำเภอในภาคเหนือ ท่านจัดมาเป็นแบบคณะทัวร์ธรรมะจริง ๆ ครับ

มาถึงอากาศก็ดีมากประมาณ ๑๕ องศา หลังจากอาบน้ำเสร็จหลวงพ่อก็พาเดินไปยังพระมหาเจดีย์เพื่อปฏิบัติศาสนกิจซึ่งเป็นหัวใจสำคัญทันที เข้าไปกราบนมัสการพระพุทธเมตตาซึ่งสว่างไสวไปด้วยพระเมตตาสมชื่อจริง ๆ อยู่ใต้องค์เจดีย์ ต่อมาก็นมัสการต้นพระศรีมหาโพธิ์ ต้นไม้ตรัสรู้นี้เดิมเรียกว่า “ต้นอัสสัตถะ” เป็นไม้ตระกูลไทร เพราะพระพุทธองค์ตรัสรู้ใต้ต้นไม้แห่งนี้ จึงได้มีชื่อตามพระอัญญตรัสรู้ (โพธิ) ของพระพุทธองค์ ต้นโพธิ์ต้นนี้เป็นหน่อต้นที่ ๓ จากต้นเดิมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ ใต้ต้นโพธิ์มี “วัชรอาสน์” แท่นที่ประทับของพระเจ้าอโศกมหาราช สร้างแทนรัตนบัลลังก์ที่พระพุทธเจ้าประทับในวันตรัสรู้ ด้านหน้าทำเป็นรูปเพชร สัญญลักษณ์แทนอัญญากล้าแข็งที่สามารถเอาชนะและขจัดกิเลสโดยสิ้นเชิง

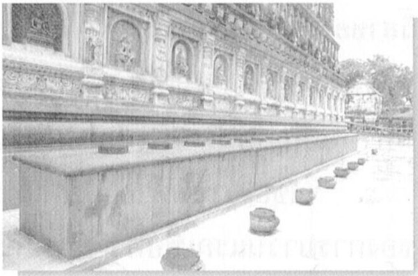
พุทธประวัติเล่ม ๑ โดยสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวิชรญาณวโรรส กล่าวว่า ในเช้าของวันพุธ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ปีระกา ก่อนปีพ.ศ.๔๕ นางสุชาดา ผู้เป็นธิดาของคหบดีกระฎุมพีผู้มั่งคั่งแห่งบ้านเสนานิคม ตำบลอุรุเวลา ปรารถนาจะทำการบวงสรวงเทวดา ด้วยข้าวมธุปายาส คือข้าวสุกหุงด้วยน้ำนมโคล้วนเสร็จแล้วจัดลงในถาดทอง เพราะก่อนหน้านี้นางได้บนบานเทวดาไว้ว่า ขอให้ได้สามีที่มีตระกูลเสมอกัน และขอให้ได้บุตรคนแรกเป็นชาย ซึ่งนางก็ได้ทุกประการ ดังนั้นจึงนำถาดทองพร้อมด้วยข้าวมธุปายาสอันประณีตไป ณ พระศรีมหาโพธิ์ เมื่อไปถึงนางก็ได้เห็นพระพุทธองค์ ซึ่งสง่างามด้วยรัศมี มีวรรณะผ่องใส ประทับนั่งอยู่ ณ ที่นั้นโดยอาการสงบนิ่ง นางจึงเข้าใจว่าพระพุทธองค์ คือเทวดามาปรากฏให้เห็น นางดีใจมากจึงเข้าไปน้อมถวายข้าวมธุปายาส พร้อมทั้งถาดทองด้วย พระองค์ทรงรับไว้ เมื่อเสด็จสรงน้ำในแม่น้ำเนรัญชราแล้ว จึงเสด็จขึ้นมาเสวยจนหมด จากนั้นทรงลอยถาดในแม่น้ำพร้อมกับทรงอธิษฐานเสี่ยงบารมีว่า หากว่าจะตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ ขอถาดทองใบนี้จงลอยทวนกระแสน้ำขึ้นไป ซึ่งถาดก็ลอยทวนกระแสน้ำจริงๆ ครั้นพระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นเป็นนิมิตหมายอันดีเช่นนั้น ก็ทรงมั่นพระทัยว่าจะต้องได้ตรัสรู้แน่นอน

จากนั้นก็เสด็จมายังสาลวัน(ป่าไม้สาละ) ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ประทับพักที่ใต้ร่มไม้สาละ กระทั่งพระอาทิตย์บ่ายคล้อยพระองค์จึงเสด็จกลับมาที่พระศรีมหาโพธิ์อีกครั้ง ในระหว่างทางได้พบกับโสตถิยพราหมณ์คนหาบหญ้า พราหมณ์นั้นเกิดความเลื่อมใสมากจึงน้อมถวายหญ้าคาที่หาบมาแด่พระพุทธองค์จำนวน ๘ กำ พระองค์ทรงรับแล้วนำมาปูลาดเป็นที่ประทับนั่งแทนบัลลังก์ ณ ด้านตะวันออกแห่งควงไม้ศรีมหาโพธิ์ แล้วเสด็จขึ้นประทับนั่งสมาธิ ผันพระพักตร์ไปทางตะวันออก ผัน

พระปฤษฎางค์(หลัง) มาทางพระศรีมหาโพธิ์ แล้วทรงทำจาตุรงคมหา-ปาทาน(อธิษฐานพระทัย) ว่า "ยังไม่บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณเพียงใด จักไม่เสด็จลุกขึ้นเพียงนั้น พระมังสะ(เนื้อ) และพระโลหิต(เลือด) จะแห้งเหือดไป เหลือแต่พระตจะ(หนัง) พระนหารุ(เอ็น) และพระอัฐิ(กระดูก) ก็ตามที แต่ในเวลาพระอาทิตย์ยังไม่อัสดงคตแล้ว ในปฐมยามทรงบรรลุปุพเพนิวาสานุสติญาณ(ระลึกพระชาติของพระองค์เองได้) ในมัชฌิมยามทรงบรรลุจุตูปปาตญาณ(มีตาทิพย์ หยั่งรู้การเกิดการตายของสัตว์ทั้งมวลได้) และในปัจฉิมยามทรงบรรลุอาสวักขญาณ(ความรู้เป็นเหตุสิ้นไปแห่งอาสวะเครื่องเศร้าหมองอันหมักหมมอยู่ในจิตสันดาน) และนั่นนับว่าเป็นการเกิดครั้งที่สองของพระองค์ ด้วยการตรัสรู้อริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ประเสริฐในโลก

หลังจากที่พระพุทธองค์ได้ ตรัสรู้แล้ว ยังมีเหตุการณ์อีกหลายอย่างที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับพระองค์และพระศรีมหาโพธิ์ กล่าวคือหลังจากได้ตรัสรู้แล้ว พระพุทธองค์ได้เสด็จประทับอยู่ ณ ภายใต้ร่มไม้ศรีมหาโพธิ์ เสวยวิมุตติสุขเป็นเวลา ๗ วัน ครั้นล่วง ๗ วันแล้ว เสด็จออกจากภายใต้ร่มไม้ศรีมหาโพธิ์ ไปทางทิศอีสาณ ทรงยืนทอดพระเนตรพระศรีมหาโพธิ์โดยมิได้กระพริบพระเนตรตลอด ๗ วัน สถานที่นั้นเรียกว่า อนิมิสเจดีย์ หลังจากนั้นเสด็จกลับจากที่นั่นมาหยุดระหว่างกลางพระศรีมหาโพธิ์ และอนิมิสเจดีย์ ทรงนิรมิตที่จงกรมขึ้นแล้วเสด็จจงกรม ณ ที่นั้นเป็นเวลา ๗ วัน สถานที่นั้นเรียกว่า รัตนจงกรมเจดีย์ ในสัปดาห์ที่ ๔ เทวดานิมิต

อนิมิสเจดีย์

รัตนจงกรมเจดีย์

รัตนฆรเจดีย์

เรือนแก้วขึ้นในทิศปัจจิมหรือในทิศพายัพแห่งพระศรีมหาโพธิ์ พระพุทธองค์นั่งขัดบังลังก์และทรงพิจารณาพระอภิธรรมเป็นเวลา ๗ วัน สถานที่แห่งนี้เรียกว่า รัตนฆรเจดีย์ ต่อจากนั้นจึงได้เสด็จไปยังไม้อชปานิโครธ(ต้นไทร) ทางทิศปราจีน

กลับมาที่สภาพของอินเดียในวันนี้ผู้เขียนเห็นว่าไม่ต่างจากที่บรรยายไว้ในพระไตรปิฎกหรอกนะครับ เก่าแก่โบร่ำโบราณคร่ำครึดีที่บริเวณมหาเจดีย์พุทธคยาบริเวณต้นพระศรีมหาโพธิ์ ผู้คนจากทั่วโลกมากราบไหว้และนั่งสมาธิเต็มไปหมด ไม่ว่าจะเป็นพระหรือประชาชนจากธิเบต จีน เกาหลี ญี่ปุ่น ศรีลังกา สิงคโปร์ มาเลเซีย ยุโรปและอเมริกา เมื่อหลวงพ่อพามาไหว้พระพุทธเมตตา ได้เดินประทักษิณ ๓ รอบ สวดมนต์เสร็จนั่งสมาธิ ๓๐ นาทีจิตสงบมากเหมือนกับได้บารมีที่แผ่มาจากพระพุทธเจ้า ข้าพเจ้าน้ำตาไหลด้วยความปิติสุข ถ้าหากย้อนนึกไปถึง ๒,๕๐๐ กว่าปีก่อนนี้พระพุทธองค์ก็มานั่งต่อสู้กับกิเลสมารทั้งหลาย ณ ที่แห่งนี้ พุทธานุภาพของพระองค์แผ่ไพศาลให้พวกเราได้รับกันทั้งโลกนี้ด้วยเทอญ ให้สรรพสัตว์ทั้งหลายในโลกใบนี้พ้นจากทุกข์ สังสารวัฏด้วยเทอญ

พระอาจารย์ได้นำได้สอนเราให้จิตสงบตามครรลองของศาสนาพุทธซึ่งได้มาถึงสถานที่แห่งนี้ถ้าจะนับว่าเป็นหัวใจของโลกก็ว่าได้ มีคาถาบทหนึ่งสำคัญว่า **"มหากรุณาณิโก นาโถ ปัตโต สัมโพธิมุตตะมัง**

วิสาขะปุณณะมีกาเล มะหาโพธิวะรุตตะเม" พระพุทธเจ้าผู้ประกอบด้วยพระมหากรุณาธิคุณทรงบรรลุพระโพธิญาณอันสูงสุด ณ ภายใต้ต้นมหาโพธิพฤกษ์ประเสริฐเหล่านี้ในวันเพ็ญวิสาขมาสแล้วแล

จึงขอเอาบทคาถาบูชาสถานที่ตรัสรู้ของพระพุทธองค์มาปิดท้ายของการมาวันแรกเพื่อความเป็นศิริมงคล แก่พวกเราทั้งหลาย ฉะนั้น พระศรีมหาโพธิ์ จึงเป็นความหมายและความรู้ทางประวัติศาสตร์ แห่งความเลื่อมใสศรัทธา ต่อสัญญลักษณ์แห่งการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าสืบเนื่องมากว่า ๒,๕๐๐ ปี ให้มนุษย์ได้หันมาเคารพธรรมชาติ เป็นเสมือนแสงสว่างทางปัญญา ที่ทำให้เกิดความสุข สงบ สันติ ทั้งในระดับปัจเจกและสากล

"วันทามิ อาราเม พัทธสีมายัง โพธิรุกขัง เจติยัง สัพเมโทสัง
ขะมะถะเม ภันเต สาธุ อนุโมทามิ"

คงคามหานที

มุ่งสู่พาราณสี ดินแดนอารยธรรมเก่าแก่ของโลก

เวลาเช้าหลังพระฉันจังหันเสร็จ ก็ได้เวลา ๐๗.๓๐ น. ออกเดินทางไปยังเมืองพาราณสี หรือสารนาท ดินแดนที่พระพุทธเจ้าเสด็จโปรดปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ และเป็นสถานที่เริ่มต้นแห่งการมีพระสงฆ์ในศาสนาพุทธเป็นครั้งแรก ระยะทางจากพุทธคยาไปก็ประมาณ ๒๘๕ กิโลเมตร เดินทางด้วยรถโค้ชปรับอากาศ ๔๐ ที่นั่ง ผ่านแม่น้ำยมนาที่กว้างใหญ่เป็นอันดับสองรองจากคงคา เส้นทางหลักผ่านชนบทที่ใช้สัญจรระหว่างรัฐคือไปถึงเมืองคานปุระและแยกไปอักราถึงนิวเดลลีก็ได้ แต่เส้นทางนี้รถบรรทุกพืชผลการเกษตรเยอะมาก ตลอดเส้นทางคนเดินถนนสลับกับเกวียน รถอีแต๋น รถแทรกเตอร์ ของชาวนา รถบัสและรถสามล้อแล่นกันขวักไขว่ วุ่นวาย วิถีชีวิตรวมกันอยู่ในเส้นทางนี้ไปเสียหมด... นี่แหละครับอินเดีย

เราเริ่มเห็นอินเดียในแนวกว้างแนวลึกก็ ณ บัดนี้ เชิญครับ..นายจำ มีทุกรสชาติ ติดสุข ติดสบาย อย่ามากับพวกเรานะครับ เดี๋ยวจะว่าไม่เตือน ระหว่างทางโชคดีเห็นตลาดขายมะขามป้อม ดีนะครับที่ไม่ค่อยหลับ และช่างสังเกตเลยสั่งคนรถแวะจอดซื้อมา ๑๐๐ รูปีได้เกือบ ๘ กิโลกรัม ลูกใหญ่กว่ามะนาวแป้นบ้านเราเสียอีก นำมาถวายเป็นปรมัตของพระป่า อยู่ได้มื้อละลูก กว่าจะหมด ๔-๕ วันพอดีกลับ

ถือว่าสุดยอดนะครับ กว่าจะผ่านแต่ละชั่วโมงแสนยากเข็ญ แต่ มีค่ามากที่สุด ภาวนาไปเก็บสิ่งละอันพันละน้อยไป อินเดียผู้ใดว่าขาดแคลน ไม่จริงครับ ทรัพย์ในดินสินในน้ำเยอะแยะ ไร่นากว้างใหญ่มีทั้งเขียวชอุ่ม และสีทอง มีแม่น้ำไหลผ่าน สัตว์เลี้ยง วัว ควาย แพะ แกะ รวมทั้งอูฐ ก็มีด้วยครับ ส่วนสัตว์ปีก นกแร้งอีกาเต็มไปหมด สัตว์น้ำก็มี กระรอก ตัวค่าง บ่าง ชะนี ลิงวอก เต็มไปหมด คนและสัตว์ต่างอยู่ต่างใช้ชีวิต ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน เหมือนคนซึ่งผสมผสานยอมรับในชะตาชีวิต.. ยากจนข้นแค้น ร่ำรวย อยู่ด้วยกันโดยสันติ นี่คือธรรมะครับถ้าพิจารณา ให้ถ้วนถี่ แต่รวมความว่าสวนคน สวนสัตว์ ที่ใหญ่ที่สุดในโลกอยู่ที่ อินเดียนี่แหละครับ และเป็นที่รวมเผ่าพันธุ์ของผู้คนทุกชนชั้น และทุกชีวิต ปลอดภัยด้วยการไม่ฆ่า เพราะไม่นิยมบริโภคเนื้อสัตว์ เนื่องจากพลเมือง พันกว่าล้านคนส่วนใหญ่เป็นชาวฮินดู ร้อยละ ๗๕ ประมาณร้อยละ ๒๐ เป็นมุสลิม และที่เหลือเป็นชาวซิกข์ และคริสเตียน รวมทั้งลัทธิเล็กลัทธิน้อย ประมาณร้อยละ ๕ อยู่รวมกันไป

ในตลาดเราจะเห็นพืชผักหลักๆ ๖-๗ ชนิด ที่ชาวอินเดียใช้ดำรง ชีวิต คือ มันฝรั่ง(มันอาลู) มะเขือทุกชนิด แครอท มะเขือเทศ ผักกาดเขียว หัวผักกาดทุกชนิดรวมกระหล่ำปลีและกระหล่ำดอก หอมขาว หอมแดง ต้นหอมและเมล็ดถั่วต่างๆ ผักทุกชนิดมีขนาดใหญ่ สวย สด รสชาติดี

ปลอดสารเคมีเพราะดินอุดมสมบูรณ์ด้วยปุ๋ยธรรมชาติ จึงไม่ต้องใช้ปุ๋ยเคมี ส่วนแป้งโรตีทำจากเมล็ดข้าวสาลีบดเป็นแป้ง ส่วนข้าวนิยมบริโภคน้อยกว่าแป้งโรตี เนื่องด้วยผลิตได้น้อยและราคาสูง ส่วนเนื้อสัตว์นั้นไม่นิยมบริโภคมากนัก จะมีแต่ชนมุสลิมและประชากรที่อยู่ตอนเหนือของประเทศที่มีอากาศหนาว ต้องบริโภคเนื้อสัตว์อยู่บ้างก็เป็นส่วนน้อย ส่วนผลไม้นั้นไม่สวยงาม แต่รสชาติอร่อยสุดยอด เช่น ผลทับทิมสีแดงสดมาก รสชาติหวาน ส่วนกล้วย ส้ม และแอปเปิ้ลเต็มเมืองไปหมด

เข้าสู่การเดินทางไปเมืองพาราณสีอันแสนยาวนาน ด้วยเวลานะครับไม่ใช่ระยะทาง ผมเอ่ยประโยคหนึ่งขึ้นมาในรถก็เลยเป็นวลียอดฮิตใช้กันได้ตลอดทาง หลวงพ่อก็ชอบครับ คือเมื่อเด็กๆ ได้ยินวิทยุประกาศพยากรณ์อากาศ “ลมอ่อน ๒๐ กิโลเมตรต่อชั่วโมง ทะเลมีคลื่นเล็กน้อย” เวลาเดินทางอยู่ในเมืองอินเดียก็เช่นเดียวกันรถวิ่งได้ ๒๐ กิโลเมตรต่อชั่วโมงเท่านั้นโดยเฉลี่ย ถนนมีคลื่นเหมือนในทะเลจริงๆ กว่าจะเดินทางถึงเมืองพาราณสีร่วม ๑๔ ชั่วโมง เพราะรถติดต้องลงไปวิ่งในทุ่งนาสารพัดทุกวิถีทางเพื่อให้ถึง ปรากฏว่าถึงวัดไทยสารนาทชานกรุงพาราณสีเกือบ ๓ ทุ่ม สถานที่พักดีมากครับ มีพระไทยอยู่และเจ้าอาวาส เป็นพระอาวุโสชาวอินเดียชื่อหลวงพ่อสุรวิชัย เคยอยู่ในเชียงใหม่ พม่า มาหลายปีน่าเคารพนับถือ มีศีลวัตร กลางคืนได้ร่วมกันกับคณะทอดผ้าป่าวัดไทยในสารนาทด้วย

พุทธประสงค์

"อย่า ยก ตน เหนือ คน"

คนเรา จะเสมอกันได้ เท่ากันได้

ด้วย คุณธรรม ๔ ประการ

กมฺมํ ขยันทำงาน

วิชฺชา เรียนรู้ (ตั้งใจเรียน)

ธมฺโม มีคุณธรรม ประจำตน

สีลํ มีศีล (เชื่อถือได้)

ชีวิตมุตฺตมํ ชีวิตประเสริฐสุดเท่านี้แหละ

เหนือคน - เหนือเมฆ

ชาวพุทธที่ดี จะไม่ยกตนเหนือคนอื่น

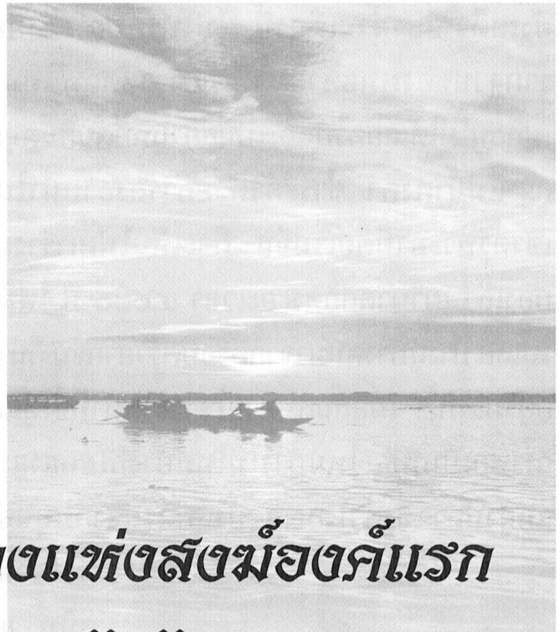
สิทธิความเป็นคน (มนุษยชาติ)

เสมอกัน (สมานัตตตา)

การยกตนเหนือคน

เป็นตัวทิฏฐิมานะ – ชั่วช้า

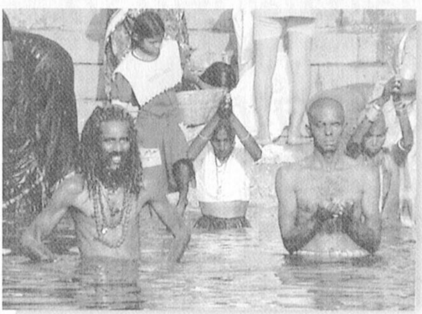
พระพุทธองค์ไม่ทรงสรรเสริญ

ก้าวสู่เมืองแห่งสังฆ็องค์แรก และแดนแห่งไฟไม่เคยดับมอด

รุ่งเช้าของวันที่สามแห่งการเดินทางจากวัดไทยที่สารนาท เข้าสู่ตัวเมืองพาราณสี ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำคงคา ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นดินแดนไฟไม่เคยดับมอด และเป็นแหล่งอารยธรรมของชาวอินเดียที่เก่าแก่มาหลายพันปี เป็นเมืองที่มีมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงของโลกแห่งหนึ่ง คือ มหาวิทยาลัยพาราณสี ที่มีผู้จบการศึกษาไปอยู่ในทุกมุมของโลก สถานีรถไฟที่ใหญ่และเป็นเมืองที่มีคนเดินทางติดอันดับในประเทศนี้ด้วย และพวกผมก็จะพาท่านไปสัมผัสบรรยากาศของชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนพลเมืองที่มีทุกชนชั้นรวมกันอยู่ ณ เมืองแห่งนี้เป็นรากเหง้าแห่งการแบ่งชั้นวรรณะของคนอินเดียโบราณ เป็นเมืองที่รักษาวัฒนธรรมเก่าแก่ไว้อย่างเหนียวแน่นยากที่ใครจะเปลี่ยนได้ จนแม้กระทั่งพระพุทธเจ้า

ยังเสด็จเลี่ยงผ่านเมืองนี้ ไปโปรดปัญจวัคคีย์ แล้วก็เสด็จไปทรงวางรากฐานของพุทธศาสนาที่เมืองราชคฤห์แทน แม้กระทั่งชื่อเมืองยังเปลี่ยนไม่ได้เลยครับและเป็นสถานที่ที่คนฮินดูทุกชนชั้นต้องการมาล้างบาป ณ แม่น้ำคงคา ชำระตัวด้วยการลงอาบน้ำในแม่น้ำ ตลอดเวลาตั้งแต่เช้าตรู่พระอาทิตย์เริ่มขึ้น ก็จะเห็นไฟเผาร่างมนุษย์ที่เป็นศพ กองแล้วกองเล่า เผามาตลอดระยะเวลา ๔,๐๐๐ ปี ไฟนี้ก็ยังไม่เคยดับมอดวอดลงไปเลย บางผู้บางคนมาจากครอบครัวยากจน ก็นำผู้ป่วยมานอนรอความตายอยู่ริมแม่น้ำ เมื่อสิ้นลมหายใจ เจ้าหน้าที่ซึ่งดูแลการเผาศพ ก็จะนำขึ้นไปเผาพอเป็นพิธี ไหม้บ้างไม่ไหม้บ้างก็โยนลงแม่น้ำคงคาไปเป็นอาหารให้แก่ฝูงปลา ซึ่งตัวโตมาก ยังชีพด้วยซากมนุษย์เหล่านี้ ส่วนพวกมีชนชั้นก็ได้นำขึ้นไปเผาอีกขั้นหนึ่งให้ไหม้สนิท แล้วก็นำกระดูกหรือเถ้าลงไปโปรยในแม่น้ำคงคา ส่วนคหบดีกระฎุมพีมากมีเงินทอง ก็เผาชั้นสูงขึ้นไปและต้องมีพิธีกรรมละเอียดลออต่อชั้นกันตามฐานะ

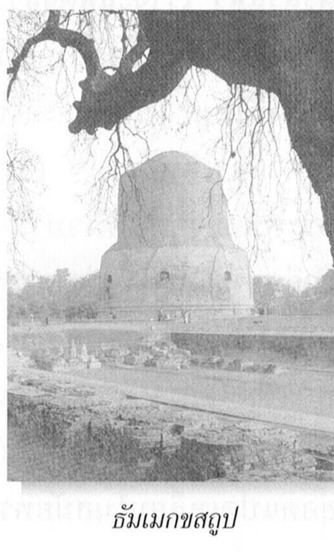

แห่งทรัพย์สินเงินทอง แต่สุดท้ายก็ต้องนำเถ้าถ่านมาโปรยลงน้ำ มาอยู่รวมกับชั้นต่ำสุดคือพวกจัณฑาล ไม่พ้นกันหรอกครับ... นี่คือสัจจธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ ให้พวกเราได้นำมาใช้เป็นคติธรรมไว้อย่างน่าอัศจรรย์ใจยิ่งนัก พระพุทธองค์ ทรงกล่าวเรื่องการล้างบาปของพราหมณ์ และตรัสเป็นคติเตือนใจในสมัยนั้นว่า **"คนเราไม่ใช่ชั่วเพราะกำเนิด ไม่ใช่ดีเพราะกำเนิด แต่คนเราดีเพราะการกระทำ ชั่วเพราะการกระทำ"** และทรงคัดค้านการแบ่งวรรณะของพราหมณ์ทั้งหลายว่า **"กรรมต่างหากที่ทำให้คนดีคนเลว มิใช่ตัดสินเอาที่เกิดวรรณะสูงหรือต่ำ คนเกิดวรรณะพราหมณ์เลวทรามก็มี คนเกิดวรรณะศูทรเป็นคนดีก็มาก"**

ตอนสายทานอาหารเช้าที่วัดไทยในสารนาท อดไม่ได้ที่จะขอชมว่าอาหารอร่อย มีแกงส้ม น้ำพริกผักต้ม ต้มยำไก่ ไข่เจียว ข้าวสวยร้อนๆ และผมก็ได้สั่งเมนูพิเศษถวายหลวงพ่อ คือ ปุรี(โรตีทอด) ทานกับแกงกะหรี่ไก่... อร่อยอย่าบอกใคร เสร็จแล้วก็เดินทางไปกราบนมัสการพระธัมเมกขสถูป และเจาคัณธีสถูปเจดีย์ สถานที่พระพุทธองค์ทรงประทานแสดงปฐมเทศนาคือธัมมจักกัปปวัตนสูตรแก่ปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ว่ากันตามพุทธประวัติ พระพุทธเจ้าทรงเสด็จดำเนินด้วยพระบาทแต่พระองค์เดียว ฝ่าหนทางอันทุรกันดารมาจนถึงป่าอิสิปตนมฤคทายวัน หรือสวนกวาง เพื่อเคลื่อนกงล้อแห่งธรรม ณ ตรงที่ธัมเมกขสถูป และพระอริยสงฆ์สาวกองค์แรกของพระองค์ก็เกิดขึ้น ณ ที่นี้ เป็นสถานที่อันเป็นประจักษ์พยานแห่งพระปัญญาคุณ

ธัมเมกขสถูป

พระบริสุทธิคุณ พระกรุณาธิคุณ โดยสมบูรณ์เมื่อขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๘ พระสงฆ์สาวกองค์แรกของพระพุทธองค์ คือ พระอัญญาโกณฑัญญะ ซึ่งเป็นหนึ่งในปัญจวัคคีย์คือพระโกณฑัญญะ พระวัปปะ พระภัททิยะ พระมหานามะ พระอัสสชิ นี่คือนามของท่านเหล่านั้น จึงเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งที่สองรองจากพุทธคยาที่พวกเราเดินทางมา

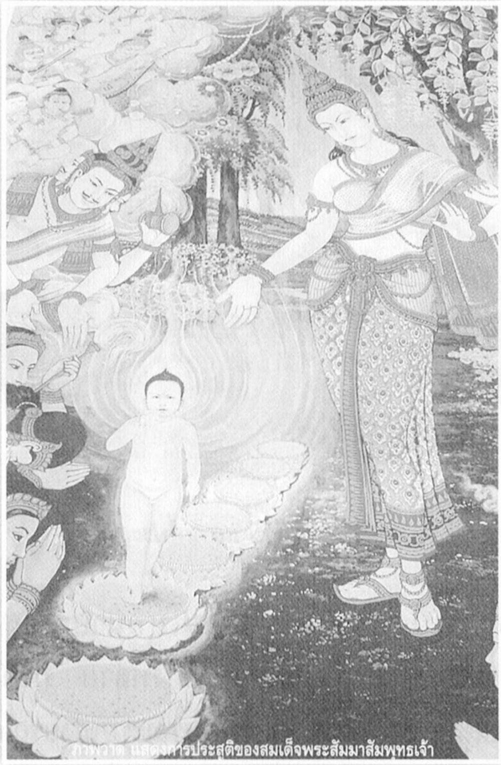
จะกล่าวถึงความสำคัญของพระอัญญาโกณฑัญญะ ก็คือ เป็นอดีตโหรที่ทำนายพระลักษณะของเจ้าชายสิทธัตถะ เลยชวนพรรคพวก ๔ องค์ออกบวชตามด้วย หวังจะได้ตรัสรู้ตามพระพุทธเจ้า ตอนหลังพอรู้ว่าพระพุทธเจ้าเลิกบำเพ็ญทุกรกิริยาหันมาเสวยพระกระยาหาร ครั้นเห็นพระพุทธองค์เสด็จพระดำเนินมาแต่ไกลก็บอกว่า **"โน่น..คนคลายเพียรมักมากมาแล้ว อย่าต้อนรับ"** แต่ด้วยความเป็นลูกศิษย์กับอาจารย์กันมาทำให้ปัญจวัคคีย์ลืมข้อตกลงที่จะประท้วงพระพุทธเจ้าไว้จนหมดสิ้น ลุกขึ้นต้อนรับและเรียกว่าอาวุโสภันเต พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า **"เราได้ตรัสรู้แล้ว เราจะแสดงธรรมให้ฟัง"** ปัญจวัคคีย์ก็ยังไม่ยอมรับ จนพระองค์ตรัสประโยคสำคัญว่า **"นึกดูให้ดีอยู่ด้วยกันมาตั้งนานเคยตรัสอย่างนี้ไหม"** นั่นแหละจึงนั่งลงฟังธรรม ทั้ง ๕ ฟังจบ โกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรม เกิดรู้แจ้งเป็นพระอริยะบุคคลระดับโสดาบัน พระพุทธองค์ทรงดีใจมาก เพราะบัดนี้ได้มีผู้รู้ตามพระองค์แล้ว มีสักขีพยานแล้วจึงเปล่งอุทานว่า **"อญฺญาสิ วต โภ โกณฺฑญฺโญ"** แปลว่า โกณฑัญญะรู้แล้วหนอ ส่วนเจาคัณธีสถูปเป็นเจดีย์ที่สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช เพื่อเป็นที่ระลึกว่าพระพุทธองค์ได้พบปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ หลังจากแยกจากกันริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ต่อมาได้สร้างต่อเติมยอดแปดเหลี่ยมในสมัยพระเจ้าอัคบาร์มหาราช กษัตริย์มุสลิมแห่ง

ราชวงศ์โมกุล เป็นการสร้างเพื่อแสดงความกตัญญูกตเวทิตาต่อสถานที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งนี้ ที่ช่วยให้พระเจ้าหุมายุนพระชนกรอดพ้นจากการตามล่าเอาชีวิตจากศัตรู

หลวงพ่อฯ ท่านได้นำพวกเราสวดมนต์เดินประทักษิณและนั่งสมาธิเป็นเวลาพอดีสักพักหนึ่งเพื่อความเป็นศิริมงคล และเดินทางต่อไปยังประเทศเนปาล เพื่อนมัสการสังเวชนียที่ประสูติของพระพุทธเจ้า โดยผ่านเมืองสำคัญที่สุดคือเมืองโครัคปุระในรัฐอุตรประเทศ ซึ่งวันแรกที่มาถึงคือเมืองพุทธคยานั้น อยู่ในรัฐพิหารซึ่งแห้งแล้งพอควร แต่รัฐยูพีหรืออุตรประเทศหรืออุดรนั้น เป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์เมืองหนึ่งของประเทศอินเดีย เป็นแหล่งพืชพันธุ์ธัญญาหารรองจากเมืองปัญจาบทางเหนือของอินเดียซึ่งเป็นอู่ข้าวอู่น้ำอันดับหนึ่งของประเทศ ท่านที่อยู่ในเมืองไทยส่วนใหญ่จะคุ้นเคยกับคนอินเดีย ที่มาจากสองเมืองในอินเดียพูดกันง่ายๆ ว่า แขกสองเมืองนี้แบ่งกันชัด คือ ที่มาค้าขายกันแถบพาหุรัดหรือสำเพ็งในไทยนั้น คือแขกที่มาจากเมืองปัญจาบ พูดภาษาปัญจาบี ทานเนื้อสัตว์ประเภทไก่ แพะ แกะ ปลา (แต่คนอินเดียส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดไม่ทานเนื้อวัว เนื้อควาย เพราะเป็นสัตว์ใหญ่ที่ใช้งานและมีคุณต่อมนุษย์) บางคนก็ทานมังสวิรัติ เพราะนับถือซิกข์ ซึ่งคล้ายคลึงกับพุทธ และฮินดูมาก ส่วนแขกอีกประเภทหนึ่ง คือ บาบูส่งนมส่งหนังสือพิมพ์เฝ้ายาม ส่วนใหญ่จะมาจากเมืองโครักขปูร์ในรัฐอุตรประเทศ จะทานผักกับนมเนยเท่านั้น เพราะทานมังสวิรัติกันเกือบทั้งประเทศ เริ่มมองภาพออกแล้วใช่ไหมครับ ว่าอินเดียมีอะไรที่เกี่ยวข้องกับคนไทยมากนะครับและวัฒนธรรมไทยก็นำมาจากอินเดียมากพอควรนะครับ ตั้งแต่วันสงกรานต์ลอยกระทง บวชลูก เข้าพรรษา โกนผมไฟ ฤกษ์พานาที ดูหมอทายลายมือเกิดจนกระทั่งตายแล้วเผา ก็ล้วนแต่มาจากแดนภารตะทั้งนั้น

การเดินทางจากพาราณสีไปสู่เมืองลุมพินี สถานที่ประสูติของพระพุทธเจ้านั้น ต้องเดินทางผ่านเมืองโครักขปูร์ซึ่งใช้เวลาประมาณ ๗ ชั่วโมง ๒๑๕ กิโลเมตร ดีหน่อยที่ถนนเหมือนกันหมดทั้งอินเดีย แต่รถน้อยหน่อย วิ่งทำเวลาได้ในบางช่วง ถึงโครักขปูร์เวลา ๕ โมงเย็น เดินทางต่อไปยังเมืองโซโลนีเมืองชายแดนอินเดีย–เนปาลอีก ๙๐ กม. ซึ่งจะต้องประทับตราในหนังสือเดินทาง ถึงชายแดนตอนเกือบ ๒ ทุ่ม เจ้าหน้าที่ประจำด่านตรวจคนเข้าเมืองทั้งสองประเทศ อัธยาศัยไมตรีดีเยี่ยม โดยเฉพาะของประเทศเนปาลเขายินดีต้อนรับเราอย่างดี ก็อาศัยผู้เขียนพอเจรจาพาทีกันด้วยภาษาที่พ่อให้มา แต่ต้องใช้ภาษาง่ายๆ พอพาคณะให้รอดไปได้อย่างดี สรุปจากพาราณสีถึงชายแดนเนปาลประมาณ ๓๐๐ กิโลเมตร ผ่านพิธีการศุลกากร ๓ ทุ่มครึ่ง เช็คอินเข้าโรงแรมนิวารณาก็ ๔ ทุ่มกว่าแล้วครับ อากาศเย็นสบายมากครับ

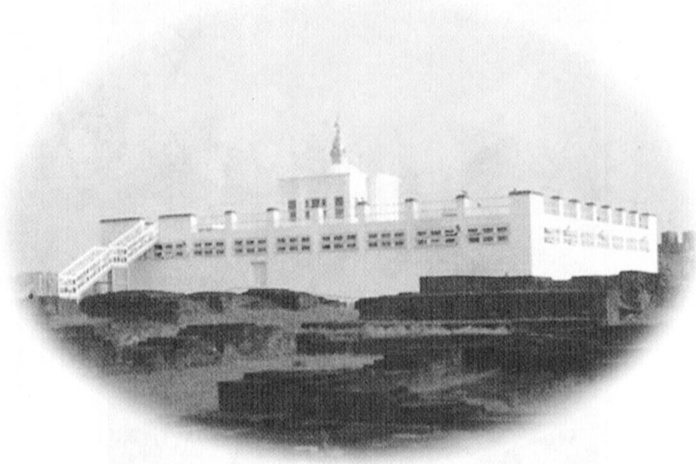

ภาพวาด แสดงการประสูติของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

สู่แดนประสูติและปรินิพพานของพระศาสดา

รุ่งเช้าของวันที่สี่แห่งการเดินทางเข้าสู่ดินแดนแห่งการประสูติของพระพุทธเจ้า ซึ่งเข้าสู่เทือกเขาหิมาลัย เจ็ดโมงเช้าออกเดินทางไปอีกประมาณ ๒๖ กิโลเมตรเข้าสู่ลุมพินีสถาน เป็นป่าที่ต้องข้ามแม่น้ำอโนมา สมัยก่อนคือเมืองเทวทะหะห่างจากกรุงกบิลพัสดุ์ซึ่งพุทธมารดาต้องกลับมาประสูติตามประเพณีโบราณที่บ้านพ่อเมืองแม่ของท่าน คือ เมืองของเสด็จตา

อุทยานลุมพินีวัน สถานที่ประสูติ

เสด็จยายของพระพุทธเจ้า ต้องขออนุโมทนาอย่างสูงให้แก่รัฐบาลชาวญี่ปุ่นและประชาชนของพระจักรพรรดิทั้งหลาย ที่ได้เสียสละให้เงินแก่รัฐบาลอินเดียและรัฐบาลเนปาล เพื่อบูรณะปฏิสังขรณ์สังเวชนียสถานทุกๆ แห่ง ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อให้พวกเราชาวลูกพุทธหลานพุทธทั้งหลายได้กราบไหว้บูชาต่อไปในกาลข้างหน้า ลุมพินีสถานก็เป็นแห่งหนึ่งที่สะอาดตาและสบายกายใจ หลวงพ่อฯ ได้นำพวกเรากราบสักการะ เดินประทักษิณ สวดมนต์ และนั่งสมาธิใต้ต้นสาละที่ประสูติของพระพุทธเจ้า ให้เกิดความเป็นศิริมงคลแก่พวกเราที่เดินทางไป และได้ไปกราบพระที่วัดพุทธในลุมพินีได้ร่วมกันทอดผ้าป่าไว้ด้วย มีวัดไทย วัดทิเบต วัดต่างชาติมากมายไปหมด และเป็นที่น่าสังเกตว่าสังเวชนียสถานของพระพุทธเจ้าทุกแห่ง จะมีชาวต่างชาติที่ศรัทธาในพุทธศาสนาเดินทางไปสักการะมากมาย โรงแรมและสถานที่ต่างๆ เต็มไปด้วยผู้แสวงบุญทั้งนั้น

ตอนสายก็ออกเดินทางกลับไปทางด่าน เข้าไปยังอินเดียด้านเมืองโครักขปูร์ทางเดิม แต่เมื่อถึงเมืองโครักขปูร์ก็เลี้ยวออกไปทางเมืองกุสินาราอีก ๕๘ กิโลเมตรรวมระยะทาง ๑๗๐ กิโลเมตรถึงเมืองกุสินาราใช้เวลาประมาณ ๖ ชั่วโมง ผ่านไปยังทางเข้าเมืองกุสินาราซึ่งเป็นเมืองเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ เป็นเมืองที่ยิ่งใหญ่ของพระเจ้าจักรพรรดิ และเป็นเมืองค้าขายที่ใหญ่ที่สุดในอดีต น่าอยู่ที่สุดและพระพุทธเจ้าก็ได้เลือกดินแดนอันสงบแห่งนี้เป็นที่ดับขันธปรินิพพานซึ่งในสมัยพุทธกาลอยู่ในแคว้นมัลละ ภายใต้การปกครองแบบมัลลกษัตริย์โดยกษัตริย์เหล่านั้นมีเชื้อสายเดียวกับพระองค์ ปกครองแบบ สามัคคีธรรมคือแบบรัฐสภา เมื่อถึงสาลวโนทยาน พระวิหารที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปพระปางไสยาสน์ ณ เมืองกุสินารา ขอกล่าวถึงปัจฉิมโอวาทที่พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงไว้ว่า ภิกษุทั้งหลายบัดนี้เราจักเตือนเธอว่า **“สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมเป็นธรรมดา พวกเธอทั้งหลายจงยังประโยชน์ตนประโยชน์ท่านให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทเถิด”**

พุทธปรินิพพาน

ครั้นสิ้นพระราชดำรัสพระสุรเสียงของพระพุทธองค์ หับพระโอษฐ์ หลับพระเนตร พระอัสสาสะซึ่งเคยระบายตามธรรมดา ค่อยๆ แผ่วเบาลงทุกทีสิ้นกระแสลมโดยพระอาการสงบ พระอนุรุทธะได้ประกาศว่า **"พระบรมศาสดาเสด็จพระปรินิพพานแล้ว"**

หลวงพ่อฯได้นำพวกเรากราบนมัสการสถานที่แห่งนี้ แล้วเดินทางออกจากวิหารแห่งนี้ ไปยังมหามกุฏพันธนเจดีย์สถานที่ถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งห่างจากสาลวโนทยานเพียง ๑ กิโลเมตร ณ ที่แห่งนั้นหลวงพ่อฯ ได้พาคณะกราบนมัสการและสวดมนต์เทอดพระคุณพระพุทธเจ้าแล้วเดินประทักษิณ ๓ รอบและนั่งสมาธิจิตประมาณ ๓๐ นาที

ตอนค่ำเดินทางเข้าพักที่วัดไทยเฉลิมศิริราชพระเจ้าอยู่หัว ๗๒ พรรษา ในเมืองกุสินารา ซึ่งเป็นวัดใหญ่มากที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศอินเดีย ที่สร้างโดยรัฐบาลไทย และคณะได้ร่วมทอดผ้าป่ากับวัดไทยในกุสินาราด้วย ตอนค่ำเดินทางไปยังวัดกุสาวดีของอาจารย์เลิศ ลูกศิษย์พระพุทธพจนวราภรณ์ วัดเจดีย์หลวง เชียงใหม่ พระอาจารย์ประสิทธิ์ได้เมตตาทอดผ้าป่า โดยได้มีลูกศิษย์ร่วมด้วยเพื่อสมทบทุนสร้างวัดกุสาวดี ตอนกลางคืน พวกเราได้มีโอกาสเดินทางไปยังสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งร่วมกับพระที่อยู่ในวัดไทยกุสินารา คือ ห่างจากวัดไทยไปด้านหลังประมาณ ๑ กิโลเมตร มีต้นโพธิ์ใหญ่ปลูกเมื่อเริ่มพุทธศักราชที่ ๑ โดยโทณะพราหมณ์ผู้มีอำนาจมากในสมัยนั้น ได้นำพระบรมสารีริกธาตุของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาแบ่งให้แก่เจ้าเมืองถึง ๘ แคว้น ณ ใต้ต้นศรีมหาโพธิ์แห่งนี้ พวกเราพร้อมด้วยพระสงฆ์จากวัดป่าหมู่ใหม่ประมาณ ๘ รูป ญาติโยม ๖ คน รวมทั้งผู้เขียน ได้ไปนั่งสมาธิกำหนดจิตบำเพ็ญกุศลภาวนาประมาณ ๓๐ นาทีจิตอัศจรรย์มาก

มุ่งสู่นาลันทา เมืองแห่งมหาวิทยาลัยสงฆ์

รุ่งเช้าจะต้องเดินทางสู่แดนสงบ คือ เมืองนาลันทาหรือราชคฤห์ในสมัยพุทธกาล เช้าตรู่ตีห้าต้องรีบออกเดินทาง ระยะทางอันไกลแสนไกลรวม ๔๐๐ กิโลเมตร กว่าจะถึงเมืองนาลันทาซึ่งเปลี่ยนเส้นทางไปยังเมืองปัทนา เมืองหลวงของแคว้นพิหาร เข้าสู่เมืองราชคฤห์หรือนาลันทาพระต้องฉันในรถ โยมก็ต้องดูแลพระไปด้วย โดยเฉพาะรถคันที่ผู้เขียนนั่งกลายเป็นผู้ดูแลและเป็นไกด์ไปในตัว อุปัฏฐากพระอาจารย์กับพระในวัดป่าหมู่ใหม่รวม ๑๖ รูป มีความสุขแสนที่จะบรรยาย ใช้เวลาอยู่บนรถถึง ๑๖ ชั่วโมง เพราะอย่างที่พูดไว้แต่ตอนต้นว่ารถวิ่งได้แค่ ๒๐-๓๐ กิโลเมตรต่อชั่วโมงเท่านั้น กว่าจะถึงวัดไทยในนาลันทาก็ ๒ ทุ่มละครับ

ป่าสาละพุทธชยันตี

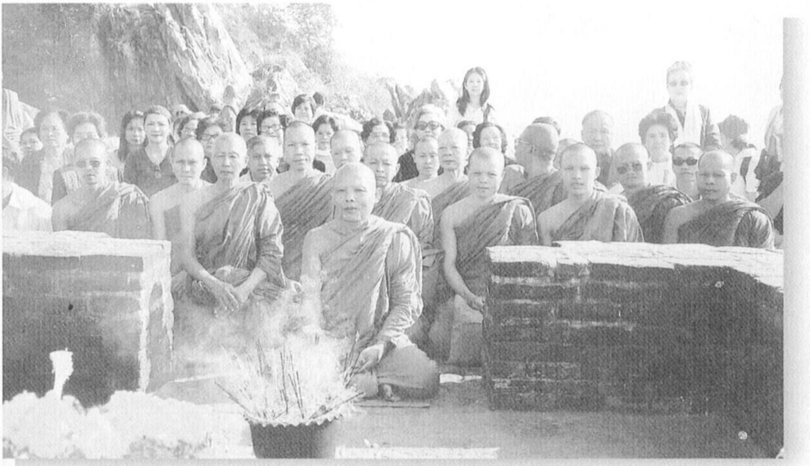
สุดโหด แต่สนุกมาก มีความสุข จิตสงบเป็นธรรมไม่ต้องห่วงหาอาทรใดๆ เหมือนกับได้ไปบวชนะครับ ทุกคนแยกย้ายกันเข้าพักที่วัดไทยในนาลันทา หลังรับประทานอาหารเย็นเสร็จ พวกเราก็ได้มีโอกาสนั่งสนทนาธรรมร่วมกันในกลุ่มของลูกศิษย์หลวงพ่อฯ เป็นเวลาพอสมควร จึงเริ่มนั่งสมาธิประมาณเกือบชั่วโมง ผู้เขียนได้ค้นพบว่าบารมีธรรมของพระพุทธองค์ได้ให้ความสงบร่มเย็นแก่จิตใจพวกเรา หลังจากนั้นก็แยกย้ายกันไปพักผ่อนเพื่อเดินทางในตอนเช้า สู่เขาคิชกูฏคันธกุฎีพระพุทธเจ้า ถ้ำพระโมคคัลลานะ ถ้ำพระสารีบุตร คุกที่คุมขังพระเจ้าพิมพิสาร วัดเวฬุวันวัดแห่งแรกในพุทธศาสนา หลวงพ่อดำแห่งนาลันทา และมหาวิทยาลัยใหญ่ที่สุดของโลก

ราชคฤห์

สู่แดนแห่งความสงบสุข บนยอดเขาคิชกูฏ

เข้าสู่วันที่หกแห่งการเดินทางมีความสุขมาก รุ่งเช้าขึ้นเขาคิชกูฏ โดยการเดินทางจากเชิงเขาขึ้นไปสู่ยอดเขาอากาศดีมาก สวยสดงดงาม น้ำตาแห่งความปิติยินดีไหลออกมา แสดงว่าธาตุขันธ์ตอบรับกระแสจิต ที่พุ่งรับแรงกุศลผลบุญ ศีลทานภาวนา ที่หลวงพ่อได้โปรดแมตตาสั่งสอน และได้บำเพ็ญมาตลอด เพื่ออุทิศให้แก่พระพุทธศาสนา บิดามารดา ตลอดจนสรรพสัตว์ทั้งหลาย เทพเทวาฟ้าดินจงเป็นพยานว่า การเดินทาง ครั้งนี้สร้างความมั่นคงทางจิตภาวนาให้ข้าพเจ้าและหมู่คณะเป็นอย่าง มาก จากบารมีของพระพุทธเจ้าที่ยังแผ่ไพศาลไปในทุกอณูแผ่นดิน ที่ พระพุทธองค์ได้จาริกไป หลวงพ่อได้นำพวกเราขึ้นไปถึงยอดคิชกูฏ โดยปราศจากความเมื่อยล้าแม้แต่น้อย โดยผ่านถ้ำพระโมคคัลลานะ

คันธกุฎี บนเขาคิชกูฏ เมืองราชคฤห์

ถ้ำพระสารีบุตร ผ่านหนทางที่พระเทวทัตลอบกลิ้งหินเพื่อปองร้ายพระพุทธเจ้าจนพระบาทห้อเลือด และสามารถมองเห็นวังของพระเจ้าพิมพิสารพระราชาที่อุปัฏฐากพระพุทธเจ้า และคุกที่ลูกชายคือพระเจ้าอชาตศัตรูทนเห็นการทำบุญของพระเจ้าพิมพิสารไม่ไหว โดยกลัวว่าสมบัติพัสถานจะหมดไปไม่เหลือไว้ให้ครองราชย์ เลยจับพระบิดาคือพระเจ้าพิมพิสารมาคุมขัง ที่คุมขังก็อยู่ใกล้กับบริเวณเชิงเขาคิชกูฏนั่นแหละ เพราะเมื่อตอนถูกคุมขังพระเจ้าพิมพิสารก็ขอให้ได้หันหน้าไปทางที่พระพุทธเจ้าทรงประทับอยู่.. นี่ก็อยู่ในพระไตรปิฎกทั้งหมด เมื่อถึงยอดเขาคิชกูฏหลวงพ่อก็ได้นำพวกเราทั้งหมดสวดมนต์ นั่งสมาธิ อยู่บนยอดเขา สร้างความอัศจรรย์ทางจิตวิญญาณอย่างมากแก่ผู้คนที่ได้มาถึงสถานที่สำคัญแห่งนี้

เมื่อลงมาถึงด้านล่างเขาคิชกูฏ ก็เดินทางไปสถานที่กำเนิดวันมาฆะหรือวันเพ็ญเดือน ๓ คือวัดเวฬุวัน วัดแห่งแรกของพุทธศาสนา เป็นที่ที่พระสงฆ์จำนวน ๑,๒๕๐ รูป มาชุมนุมพร้อมเพรียงกันโดยมิได้

นาลันทามหาวิหาร

นัดหมาย ในวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๓ หลวงพ่อได้นำสวดมนต์เดิน ประทักษิณ ๓ รอบ และนั่งสมาธิพอประมาณ เพื่อรับบารมีและกำหนดจิตให้สงบ หลังจากนั้นก็ผ่านบ้านหมอองค์แรกในพุทธศาสนา คือ หมอชีวกโกมารทัต จากนั้นก็ได้เดินทางไปกราบนมัสการหลวงพ่อองค์ดำที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สุดองค์หนึ่ง ไม่ว่าชนชาติใด พุทธ ฮินดู มุสลิม ต่างก็มาขอพรเพื่อให้หายจากโรคาพยาธิ พระพุทธรูปองค์ดำนั้นถูกเผาพร้อมกับมหาวิทยาลัยนาลันทา ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยที่ใหญ่ที่สุดในสมัยนั้น โชคดีที่พระพุทธรูปองค์ดำถูกไหม้นิดเดียว ตรงพระนาสิกและพระหัตถ์บางส่วน และยังเป็นที่เคารพบูชามาจนทุกวันนี้ ในระหว่างการเดินทางด้วยเท้า เพื่อเข้าไปกราบพระพุทธรูปองค์ดำ ต้องผ่านทุ่งนาและผู้คนมากมาย ผู้เขียนต้องคอยร้องตะโกนบอกหญิงชาวบ้านและเด็กๆ ที่เข้ามาห้อมล้อมพยายามจะจับต้องจีวรหลวงพ่อฯ และคณะพระสงฆ์ไทย เพราะเขาเหล่านั้นรู้มาว่าพระสงฆ์ไทยและคนไทยมีจิตเมตตาในการทำบุญทำทานสูง

หลังจากนั้นก็เดินทางไปยังเมืองพุทธคยาด้วยเส้นทางแสนลำบากอีก ๗ ชั่วโมง ระยะทางแค่ ๙๕ กิโลเมตร ถึงค่ำอีกเหมือนเดิม และเดินทางไปวัดป่าพุทธคยา ซึ่งตั้งอยู่ด้านหลังของมหาเจดีย์พุทธคยา คณะของพวกเราได้ร่วมกันจัดทอดผ้าป่า เพื่อนำปัจจัยไปร่วมสร้างวัด ซึ่งเพิ่งจะเริ่มก่อสร้าง วัดป่าพุทธคยานี้มีพระไทยอยู่ ๑๐ กว่ารูปเป็นพระปฏิบัติกัมมัฏฐาน

หัวใจพระพุทธศาสนา

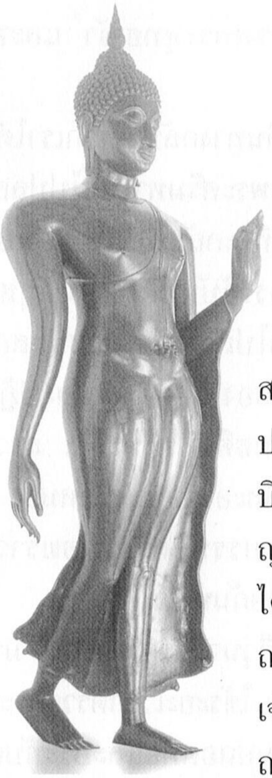
พระพุทธเจ้าทรงประกาศสัจจธรรม โอวาทปาฏิโมกข์
หัวใจของพระพุทธศาสนา ณ เวฬุวันมหาวิหาร
เมื่อวันเพ็ญกลางเดือน ๓ ก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี

"สพฺพปาปสฺส อกรณํ กุสลสฺสูปสมฺปทา
สจิตฺตปริโยทปนํ เอตํ พุทฺธานสาสนํ"

การเว้นจากการทำชั่วทั้งปวง ๑ ทำแต่ความดี ๑
ทำใจให้สะอาดบริสุทธิ์เสมอ ๑
นี้คือคำสอนในพระพุทธศาสนา

โพธิโมลี

จากลา แดนพระพุทธภูมิ ด้วยปีติสุข

วันสุดท้ายจากลาแดนพุทธภูมิด้วยใจสงบสว่างเย็น ตอนเช้าหลวงพ่อพระอาจารย์ประสิทธิ์ ได้เมตตาพวกเราอย่างมหาศาล ออกเดินบิณฑบาตตั้งแต่หน้าวัดไทยในพุทธคยาเข้าไป ญาติโยมจากเมืองไทยได้ใส่บาตรกันถ้วนหน้า และได้ถวายอาหารอินเดียด้วย หลังฉันจังหันเสร็จได้ถวายผ้าป่าวัดไทยในพุทธคยา โดยเจ้าคุณยอดเจ้าอาวาสมีเมตตารับผ้าป่า คณะของพวกเราได้ถวายปัจจัยบำรุงพุทธศาสนาด้วยใจเป็นสุข

สำหรับการเดินทางในคณะนี้ ผมขอบันทึกไว้สักเล็กน้อยว่า มีทั้งพระลูกศิษย์พระ โยมหญิงโยมชาย มาจากสถานที่ อาชีพ และฐานะที่ต่าง ๆ กัน แต่รวมใจร้อยใจเป็นหนึ่งเดียวได้ เพราะแรงบันดาลใจที่ต้องการมาท่องแดนพุทธภูมิ ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หลอมใจเป็นหนึ่งเดียวกันได้อย่างน่าอัศจรรย์ และประกอบด้วยบารมีหลวงพ่อท่านอาจารย์ประสิทธิ์ ปุญญมากโร ด้วย จึงเพิ่มพลังจิตใจให้พวกเราได้รับความสุขสงบ ในดินแดนมหัศจรรย์แห่งนี้ บางคนก็แม่ห่วงลูก ลูกห่วงพ่อที่ไปด้วย ห่วงสามีภรรยา ห่วงเพื่อน ห่วงซื้อของฝาก ห่วงบ้าน ห่วงสารพัดที่เป็นธรรมจนถึงวันกลับสุขภาพดีกันถ้วนหน้า อิ่มบุญกันมาเต็ม ๆ โดยเฉพาะผู้เขียนวันสุดท้ายมีอาชีพเสริม คือ ต่อรองราคาสินค้าช่วยชาวคณะ มีความสุขดี

กุศลทั้งนั้น เพราะของฝากส่วนใหญ่เป็นรูปภาพพระพุทธเจ้า และพระพุทธรูปที่แกะสลักด้วยหิน

จากนั้นก็ได้เดินทางไปสนามบินเพื่อเดินทางกลับ พวกเราได้ซื้อของกลับไปเมืองไทย ส่วนหลวงพ่อก็ได้หน่อพระศรีมหาโพธิ์ไปปลูกยังเมืองไทยด้วย ตั้งแต่วันแรกที่มาถึงจนถึงวันนี้ที่จะกลับเมืองไทย พบแต่เรื่องเย็นเข้าไปในจิตในใจสมาธิดีมาก การได้บันทึกไว้เป็นอนุสรณ์เตือนใจให้แก่ชนรุ่นหลังไว้เป็นแผนที่เดินทางไปสถานที่สังเวชนียสถานของพระพุทธเจ้า ข้อคิดคำสอนของพระพุทธองค์ ได้เห็นและปฏิบัติมีแนวทางครบถ้วนตามปรัชญาของศาสนาพุทธคือ ทาน ศีล ภาวนา ไม่ทำบาปทั้งปวง ทำกุศลให้ถึงพร้อม ทำจิตให้สะอาดอย่าเศร้าหมอง คือทางเดินของนักธรรมไม่ว่าจะอยู่ในเพศของบรรพชิต หรือฆราวาสก็สามารถถึงจุดหมายมรรคผลนิพพานสำเร็จด้วยกันทั้งนั้น

ก่อนเดินทางออกจากประเทศอินเดียก็วุ่นวายพอสมควร มาถึงสนามบินเที่ยง เครื่องบินออก ๒ ลำ ๒๕๐ คน ใช้ระยะเวลาตรวจกระเป๋าเช็คสัมภาระ ออกบัตรโดยสารและตรวจความปลอดภัยและประทับตราหนังสือเดินทางเสียเวลา ๕ ชั่วโมงพอดี เครื่องบินทะยานขึ้นสู่ท้องฟ้าเมื่อเวลา ๑๗.๐๐ น. ถึงประเทศไทย ๑๙.๐๐ น.

“พระพุทธศาสนาถือกำเนิดขึ้นในดินแดนทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของชมพูทวีป แล้วเจริญแพร่หลายเข้าไปในหลายๆ ส่วนของดินแดนที่รวมกันเป็นประเทศอินเดียในปัจจุบัน พระพุทธศาสนาได้เจริญสูงสุดในยุคของพระเจ้าอโศกมหาราช และเริ่มเผยแพร่จากอินเดียไปสู่โลกภายนอกคือประเทศต่างๆ เกือบทั่วทวีปเอเชียเมื่อ ๒๐๐ ปี หลังการเสด็จดับขันธปรินิพพานของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองอยู่ในอินเดียนานกว่า ๑,๕๐๐ ปี จากนั้นเริ่มเสื่อมลงเรื่อยมา จนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๗ ก็แทบสูญหายไปจากอินเดีย ส่วนพุทธศาสนาในประเทศอื่นๆแถบเอเชียเองก็มีทั้งภัยจากภายในและภายนอก

มาคุกคามให้เสื่อมสูญไปบ้าง ส่วนผู้นำพุทธศาสนา(ฝ่ายเถรวาท) มาเผยแผ่ในประเทศไทย พระเจ้าอโศกมหาราชได้ส่งพระโสณะ พระอุตระ มาเผยแผ่ในประเทศไทย "ไทยแปลว่าอิสระ" เพราะนับถือพระพุทธศาสนาจึงได้เป็นไทยคือเป็นอิสระถึงที่สุด ความเป็นไทยจึงมีได้เพราะความมีแห่งธรรมะในพุทธศาสนา มีปัญญารู้ธรรมะสูงสุดของธรรมชาติ ซึ่งได้มาจากพุทธศาสนานั่นเอง

จากการที่ได้เดินทางไปสังเวชนียสถาน ๔ แห่งโดยความเมตตาจากหลวงพ่อฯ พระอาจารย์ประสิทธิ์ในครั้งนี้ ในฐานะผู้เขียนเป็นลูกศิษย์ของหลวงพ่อคนหนึ่ง อดไม่ได้ที่จะแสดงความรู้สึกว่าสิ่งที่หลวงพ่อได้เมตตาอบรมสั่งสอนชี้แนะนั้น เป็นธรรมอันประเสริฐและบริสุทธิ์ที่ออกมาจากก้นบึ้งในจิตที่หลวงพ่อครองธรรมอยู่ หลวงพ่อท่านได้กรุณาให้ธรรมอย่างง่ายๆ ต่อพวกเรา แต่ลึกซึ้งเต็มอกเต็มใจที่พวกเราขอรับนำมาปฏิบัติตลอดเวลาพวกเราหลายคนได้พบกับสิ่งมหัศจรรย์ในดวงจิตที่หลวงพ่อชี้แนะให้ เพื่อรับบารมีจากแดนพุทธภูมิในทุกสถานที่ หลวงพ่อให้ธรรมที่สงบสว่างร่มเย็นต่อพวกเราอย่างมหาศาล สมเป็นสมณลูกศิษย์ตถาคตอย่างแท้จริง จึงขอน้อมกราบหลวงพ่อด้วยกายวาจาใจอันบริสุทธิ์แทนทุกคนด้วย ขอบุญทานกุศลบารมีธรรมของหลวงพ่ออยู่เหนือเกล้าพวกเราตลอดไป และในหนังสือเล่มนี้ผมจะขอนำเทศนาของหลวงพ่อที่สำคัญๆ มาให้ได้รับรู้กันบ้างพอควรนะครับ

ขออานุภาพแห่งคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ จงดลบันดาลให้ความสุขสวัสดีแก่ทุกท่านที่ได้อ่านหนังสือนี้ ผู้เขียนขอน้อมรับคำติชมและขอบุญกุศลทั้งหลายทั้งปวงที่ได้ร่วมกันกระทำในครั้งนี้ในที่ทุกสถานในกาลทุกเมื่อ รวมทั้งคณะญาติโยมที่เดินทางไปยังแดนพุทธภูมิในครั้งนี้จงได้รับอานิสงฆ์กันถ้วนหน้าทุกคนเทอญ และขอให้ทุกท่านจงได้มีมรรคผลนิพพาน และดวงตาเห็นธรรมกันถ้วนทั่วทุกคนเทอญ สาธุ..สาธุ..สาธุ

ผู้ใดรู้ธรรม ผู้ใดเห็นธรรม
ผู้นั้นไม่ตำหนิประเทศอินเดีย

ผู้ใดไม่รู้ธรรม ผู้ใดไม่เห็นธรรม
ผู้นั้นยังนึกตำหนิประเทศอินเดีย

(พระอาจารย์ประสิทธิ์ ปุญฺญมากโร)

คณะแสวงบุญ ท่องแดนพุทธภูมิ ที่เดินทางไปประเทศอินเดีย-เนปาล

ระหว่างวันที่ ๙-๑๕ ธันวาคม ๒๕๔๖

วัดเวฬุวัน เมืองราชคฤห์

ท่านพระอาจารย์ประสิทธิ์ กำลังแจกทาน
แก่คนยากจนที่เมืองกุสินารา

ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน

มายาเทวีวิหาร อนุสรณ์แห่งพุทธมารดา

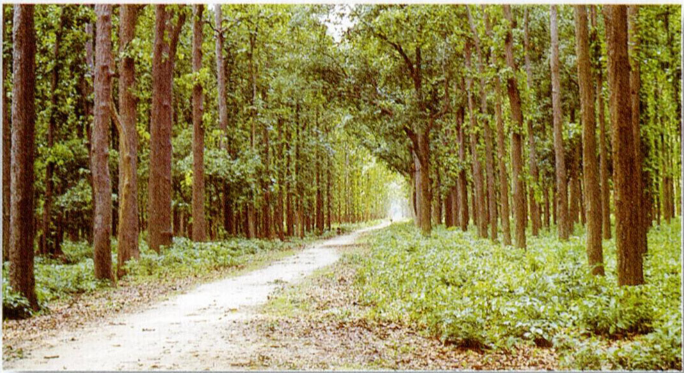

พุทธปฏิมากรพระพิชิตมาร

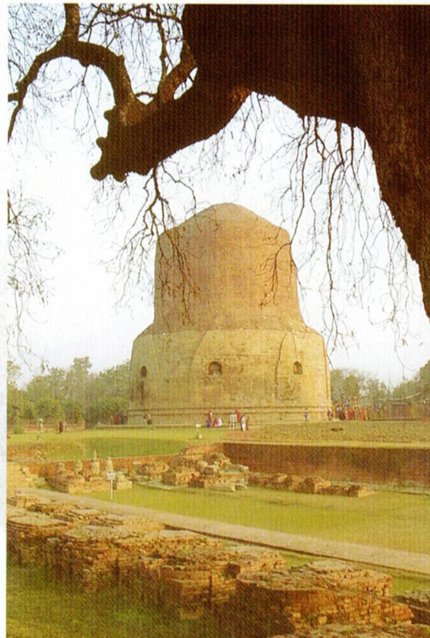
เสาหินพระเจ้าอโศกมหาราช (จำลอง)

ป่าสาละพุทธชยันตี

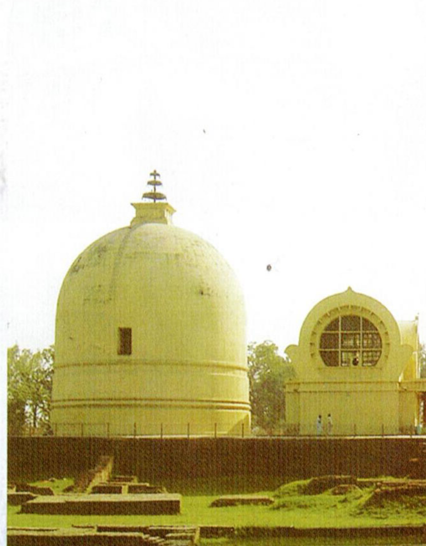

ธัมเมกขสถูป ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน

มหาเจดีย์พุทธคยา สถานที่ตรัสรู้

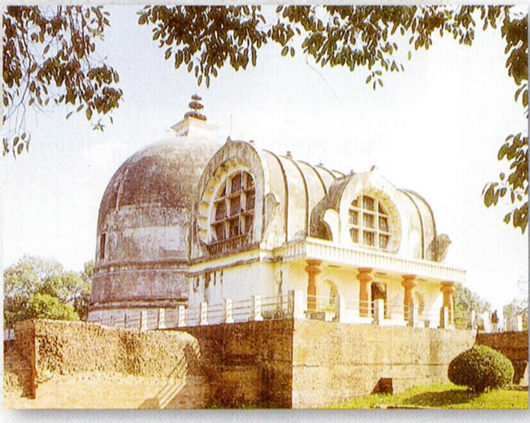
คันธกุฎี พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เขาคิชกูฏ

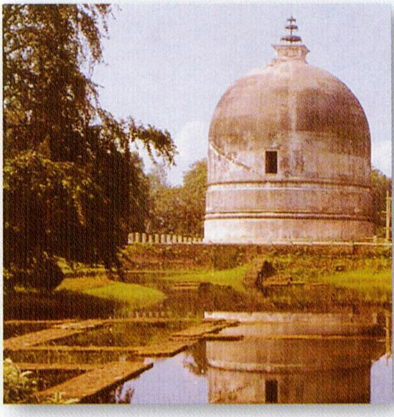
สาลวโนทยาน สถานที่ปรินิพพาน

พระพุทธปรินิพพาน

นิพพานวิหาร

มหาสถูปปรินิพพาน

ต้นพระศรีมหาโพธิ์

ควงไม้โพธิ์

มกุฏพันธนเจดีย์ ที่ถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ

มหาวิทยาลัยนาลันทา

มกุฏพันธนเจดีย์

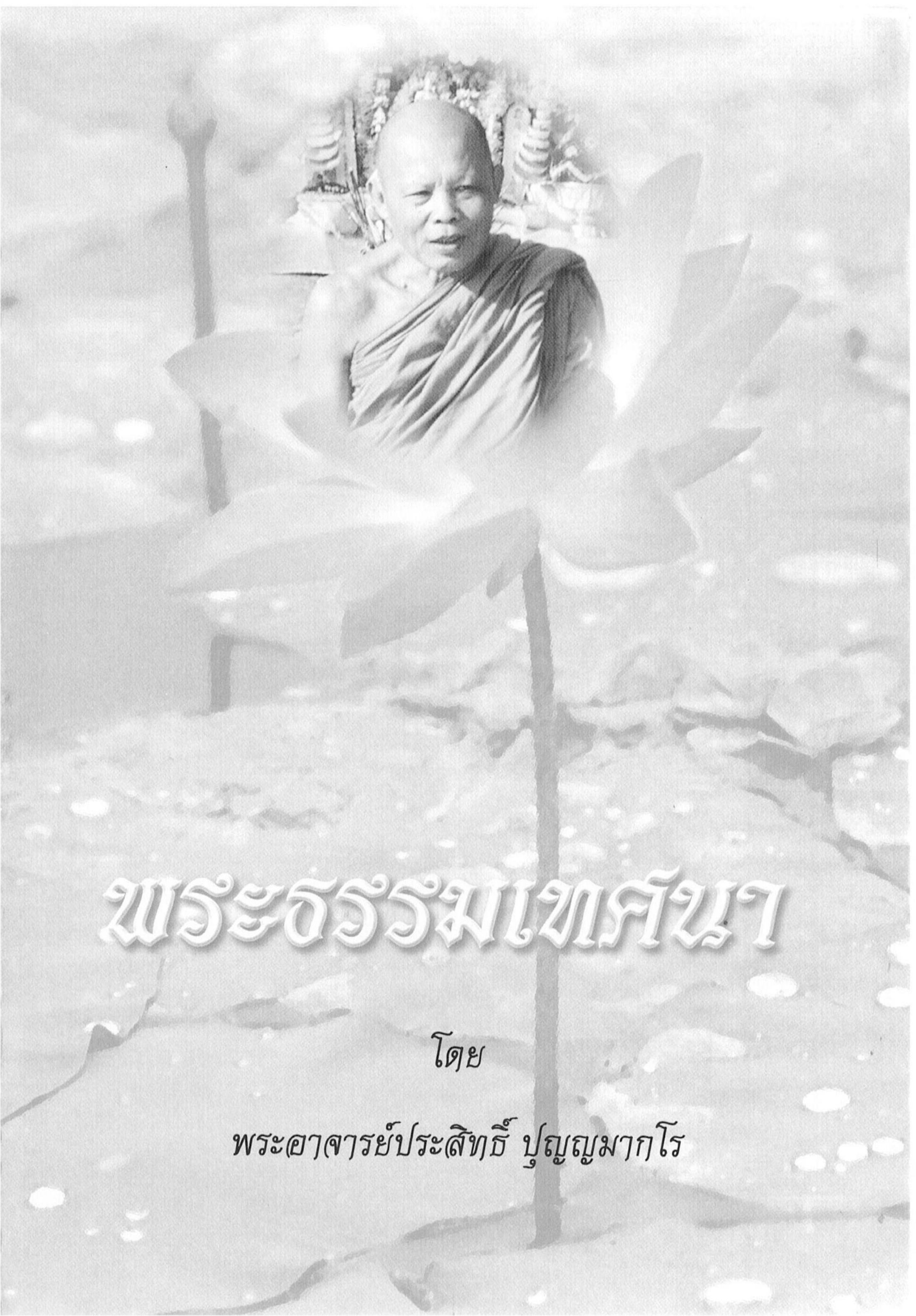
รัตนจงกรมเจดีย์

ลุมพินีวัน พุทธสถานที่ประสูติ

คงคามหานที เมืองพาราณสี

พระธรรมเทศนา

โดย

พระอาจารย์ประสิทธิ์ ปุญญมากโร

เสียงของจิต

พระธรรมเทศนา ของ

พระอาจารย์ประสิทธิ์ ปุญญมากโร

วันพระ วันที่เราพร้อมเพรียง คือ ความพร้อมเพรียงในการร่วมปฏิบัติอย่างที่เราทำวัตร เราสวดมนต์ นอกนั้นเราก็พากันพร้อมเพรียง นั่ง อบรมสมาธิ ภาวนา ซึ่งเป็นการเพิ่มพูนสติปัญญาของพวกเรา ปกติการภาวนาก็ไม่ได้ใช้เสียงข้างนอก คือ เราเอาเสียงเข้าไปไว้ในใจ เอาไปไว้ที่ความสงบ มิได้เป็นเสียงพูด มิได้เป็นเสียงภายนอก เป็นเสียงนึก เป็นเสียงของจิตของเรา เรานึกให้ได้ยินภายใน เพื่อจะได้รู้จักว่า ความสงบใจอันเกิดจากที่เราไม่ได้ส่งออกมาภายนอก และนึกเข้าไป สงบไปรักษาไว้เฉพาะในจิตในความรู้เฉพาะร่างกายของเรา ฉะนั้น ทางที่เราทำความสงบเราก็ป้องกันไม่ให้มีเสียงภายนอกเข้าไปกระทบอย่างที่เรา อาศัยที่ อาศัยความสงบของสถานที่แห่งนี้ ก็เพราะว่า มันจะไม่ได้แย่งกัน มันจะไม่ได้มากระทบกัน มันจะได้มีเสียงนึก เสียงสงบอยู่ในจิตที่เดียว แต่ถ้ามันมีข้างนอกที่มันเป็นคู่ สองที่มันสองที่ จิตของเราก็จะเกิดความรับรู้ ทำให้ความสงบนั้นมันแยกกัน

ดังนั้นท่านจึงให้เอาเสียงที่เราเคยพูด เคยส่ง ออกมาข้างนอกกลับคืนไปไว้ในใจ ให้มันรู้เฉพาะความสงบ ความนิ่ง ความที่มันมีสมาธิก็คือมันนิ่งอยู่ แต่มันก็รู้ รู้ตัว คือรู้ร่างกายนี่แหละ ก็ให้มีสติรู้ตัวอยู่ไม่ได้สงบอยู่เฉพาะจิต หรือเรียกว่าเขาทำความสงบ ให้กาย ให้วาจาให้จิตของเรานิ่ง มารวมกันเป็นอันเดียวกัน มันไม่ได้แยกกัน คือว่า

มันเป็นธรรม หรือว่ามันเป็นบท กัมมัฏฐาน ที่มันรวมกันอยู่ มันไม่ได้แยกกัน เวลาเราทำความสงบ อย่างร่างกายนี้ เราก็ให้สงบ เราก็นั่งท่าสมาธิให้มันได้สัดส่วน มันไม่เอียง ถ้าเรานั่งพับเพียบ มันก็เอียงข้างหนึ่ง ฉะนั้นการที่นั่งสมาธิ เป็นท่าที่ได้สัดส่วนของร่างกาย แล้วมันก็จะตรง มันไม่เอียง ทำให้เรานั่งได้สะดวก มันไม่เป็นการทำให้ความรู้สึกในกายขัดเคืองใจเรา มันก็เลยได้ความสงบไปด้วยกัน แต่ว่าเราก็มีสติ ได้รับรู้ เพราะว่าเราปฏิบัติไป เราก็จะรู้สิ่งที่จะให้เราได้เกิดความรู้เกี่ยวกับการนั่งการปฏิบัติของเรา จากการกำหนดภาวนาไปด้วย แล้วสิ่งที่มีความรู้ที่เป็นธรรม มันก็มีอยู่กับรูปร่างกายของคนเราทุกคน มีพร้อมมีสมบูรณ์ คือไม่บกพร่อง มีแต่เพียงว่าเราต้องทำเข้าไปให้ถึงที่ถึงฐาน ถึงที่จะรู้แต่เราก็ทำจิต ทำกรรมภายนอกเป็นประจำนั่นแหละ อย่างเราไม่ได้นั่งสงบอย่างนี้ เราทำจิตภายนอกก็รู้สึกตัวแบบภายนอก แล้วเราก็ส่งจิต ส่งสติออกไปควบคุมภายนอก นั่นเรียกว่าเราส่งออกไป นอกที่นอกธรรม แล้วก็นอกความสงบ อย่างว่าโลกภายนอก คือ โลกที่เราต้องทำจิต ธรรมต่างๆ ที่อยู่ข้างนอกไม่ได้เป็นกัมมัฏฐาน คือการภาวนา การปฏิบัติเราน้อมกลับคืนเข้าไปหาจิตหาร่างกายภายใน เราเอากลับคืนไป แต่เพียงว่าเป็นการที่เอาความรู้ที่เคยอยู่ข้างนอกเคยเที่ยว ไปนอกกายนี่แหละ ก็คือการไปรวมไว้ที่จิตที่ความสงบ การทำอย่างนี้เป็นการทำเพื่อสร้างธรรม สร้างความรู้ คือเป็นหนทาง เป็นมรรค เป็นทางเดิน

ชีวิตคนเราก็จะเป็นอย่างนี้ คือจะต้องเดินออก เดินเข้าอย่างนี้อย่างนั้น รูปร่างกายนี้ ท่านก็บอกว่าเป็นเส้นทาง เป็นมรรค เป็นหนทางที่ผิด เราต้องเที่ยว เราเจริญเราก็เกิดมาเป็นคน เกิดมาเดินทางนั่นแหละทว่าตามหลักธรรม เกิดมาเดินทางไกล แต่ละคนก็เดินทางไกล คือ ไกลขนาดไหนก็แล้วแต่กำลัง ถ้าคนกำลังดีก็เดินไปได้ ถึง ๑๐๐ กว่าปี ถ้าคน

กำลังไม่ดีก็ ๘๐ ๗๐ ๖๐ ๕๐ ลงมาจนถึง ๑๐ ๒๐ ปี ไล่มา เพราะว่ามันอยู่ที่กำลัง กรรม กำลังแรงที่จะส่งผลไปให้ ท่านจึงบอกว่า ร่างกาย รูปร่างก็เป็นเส้นทางของเราทุกคนที่จะต้องมีไว้สำหรับเดิน คือ จิตของเราก็เป็นเจ้าของพร้อมมาตั้งแต่เริ่ม ตัดเส้นทางเกิดมา เดินทางมาก็เดินเพื่อเดินทางไกลนั่นแหละ เดินทางกรรม เดินไปแก้กรรม ไปทำกรรมต่างๆ ที่เรายังไม่เพียงพอ

อย่างพระพุทธเจ้าของเราเหมือนกัน ท่านก็เดินทางไกล นับเป็นแสนแสนชาตินั่นแหละ คือเดินไปเดินมา วกวนกลับไปกลับมานี่ อย่างนั้นท่านสอนให้เราแก้กรรม ก็สอนให้แก้ร่างกายของเราอย่างเดียว อย่างที่ว่าเราสวดกัมมัฏฐาน สวดกายคตาสติ อย่างที่เราสวดประจำนี่ อาการ ๓๒ เราก็สวดทุกวัน ทุกวันพระ เราก็สวดเป็นการเตือนให้เรามีสติ ให้เรานำจิตของเราเดินทาง คือการเดินทางขึ้น เดินทางล่องกลับ อย่างที่ว่าให้เรากำหนดพิจารณาเบื้องบน แต่พื้นเท้า คือตั้งแต่ตีน ตั้งแต่พื้นของเราขึ้นมาเบื้องต่ำก็ตั้งแต่รากขวัญลงไป อย่างนี้ คือก็เป็นทางขึ้นสูง และทางลงต่ำแล้วเป็นการกลับการเดินอย่างนี้ เดินขึ้น เดินลง เดินเข้า เดินออกอย่างนี้นี่แหละท่านให้เป็นทางเดิน คือ จิต ความรู้ สติ เราเดิน เราเดินเพื่อจะได้รู้จัก เพื่อจะให้เส้นทางนั้นมันล่ม เดินไปเดินมา ปัญญามันเกิดขึ้น พอปัญญาเกิดขึ้น ความรู้ ความสว่าง มันเกิดขึ้น ก็ปัญญานี้เป็นแสงสว่างของจิตก็เป็นแสงของความดีที่เราสร้างจาก การเดิน การปฏิบัติ การที่เรา กลับไปกลับมา ทบทวนเรียกว่าอนุโลม ปฏิโลม เราออกไปข้างนอก เราก็กลับเข้ามาดูข้างในมากำหนด มาทำความสงบ คือให้จิตของเราได้มาอยู่ข้างในเพื่อจะได้รักษาไม่ให้สิ่งเป็นภัยเป็นพิษ มากระทบรบกวนอย่างนี้ อย่างที่เรามาอยู่ในศีลอย่างนี้ ก็หลบภัยนั่นแหละ หลบภัยจากบาป จากกิเลสต่างๆ

ถ้าเราไม่อยู่ในศีล เราออกนอกศีล เราก็มีภัยแล้ว มีบาปแล้ว แล้วก็ออกนอกทางไป ผิดทางไปแล้ว ไม่อยู่ในธรรมะทางศีล

จะนั้นให้เราท่านกำหนดเส้นทางของเรา กำหนดร่างกายเรา มีจิตผูกอยู่กับสติ กับตัวเราอย่างนั้นแหละ ด้วยความรักษา คือรักษาทาง รักษาธรรมที่เราเดิน เราปฏิบัติกัน ก็รักษาอย่างนั้น เพราะว่าจะไม่ให้มันหลงทาง จะไม่ให้ทางมันมัวหมองอย่างนี้ เราต้องขยัน ต้องขยันเดิน เหมือนเราเดินทาง พื้นดิน เราเดินทีเดียว เราเดินเส้นเดียว อย่างที่เราเดินจงกรมอย่างนี้ เราเดินกลับไปกลับมาอย่างนี้ มันก็กลับเป็นรูปเป็นรอย เป็นความที่ว่า ราบรื่นขึ้น จะดูข้างนอก ก็จะต่างกัน จิตที่เราไม่เดินมันก็จะไม่มีรอย แล้วมันก็จะลบ แต่ถ้าเราเดินมันก็จะมีรอย มันจะมีความราบรื่น มีการขัด เราก็จะเห็น อย่างเราเดินทางจงกรม แต่ถ้าเราไม่เดินมันก็จะไม่มีรอย นั่นเรียกว่า เรามีสติ

เดินทางในทางร่างกายเราก็เหมือนกัน พอเราฝึกเดิน เราก็จะมีสติเดินขึ้น เดินล่อง มันก็จะมีรอย มันจะกำหนดรู้ด้วยสติ ความละเอียดของสติภายใน มันจะเห็น มันจะเห็นทาง คือ ทางรูป ทางกัมมัฏฐานนั่นแหละ มันจะเห็นอย่างไรก็ปัญญาเห็น ถ้ามันเกิดจิตมันสงบ มันรวมได้ แสงสว่างมันเกิดขึ้น ปัญญามันฉายไปมันก็เห็นล่ะทีนี้ เห็นทางภายใน เห็นพวกอาการที่เราสวด อย่างที่เรานับไปตั้งแต่ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ อย่างนี้ไปหมด อย่างที่เรามีเส้นทางที่เราเดิน อาการท่านทั้งหมด ระหว่างอาการสามสิบสอง สามสิบสองนี้ ก็แบ่งสองส่วน แบ่งภาคเป็นสอง คือ เป็นน้ำ ๑๒ แล้วก็เป็นดิน ๒๐ อย่างที่เราเดินไปนั้นก็จะมีทางมีน้ำด้วย แล้วก็มีดินด้วย อย่างที่เป็นดิน ก็ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก อย่างนั้นแหละ อย่างที่เป็นน้ำ ก็น้ำดี น้ำเสลด น้ำมูก น้ำลาย น้ำเหลือง น้ำเหงื่อไคลต่างๆ มี ๑๒ อย่าง ก็เป็นน้ำ

เหมือนเราเดินทางภายนอก มันก็ไม่ใช่ต่างกัน ลองเราเดินไปที่ไหน หน้าวัด ข้างบริเวณเราเหมือนกัน เราเดินไปเราก็จะไปเจอล่องน้ำบ้าง เจอลำห้วยบ้าง เจอน้ำขังอะไรต่างๆ อย่างนี้ มันก็จะมี เพราะว่ามันมี เหมือนกับตัวของเราทั้งหมด คือเดินไป มันก็จะข้ามน้ำ จะมีน้ำ อันนี้จิตที่เราเดิน ในตัวในร่างกายนี่ ในมรรค ในทางปฏิบัติ ก็เหมือนกัน ท่านก็ให้เดินไป ให้ได้กำหนดดู ให้รู้ไป รู้ว่าน้ำมี แต่ของเรามีกำหนด แต่ส่วนโลกภายนอกมันไม่มีประมาณ มันมาก เพราะว่ามันเป็นโลก ที่เรียกว่าโลกสากล โลกสากล มันเป็นโลกกว้าง โลกจักรวาลที่อยู่ร่วมกัน ที่ไม่มีประมาณนั่นแหละ แต่ส่วนที่โลกบุคคล คือโลกบุคคลแต่ละคนนี่ เป็นส่วนเฉพาะ คือมีสัดส่วนเฉพาะตัว อันนี้ท่านให้ กำหนดเอา โลกส่วนบุคคลนี่แหละ คือร่างกายของเรานี่ เป็นส่วนที่จะมาปฏิบัติ เพื่อจะให้รู้ ให้รู้เรื่องการเดินทาง การกำหนด การที่เราจะกลับมาทบทวนอนุโลม ปฏิโลมอย่างนี้ กลับไปกลับมาเพราะว่าให้ความเกี่ยวพันกัน ในการที่ไม่ให้มันหลงทาง ต้นทางปลายทางอย่างนี้เราก็พิจารณา แล้วก็ยังให้เราใช้ปัญญาเป็นแสงสว่างเป็นประทีปที่จุดไว้ให้ทางเดินเรา อย่างเราเดินทาง เราเดินกลางคืนอย่างนี้ เราไม่มีแสงพระอาทิตย์ เราก็จุดแสงเทียนแสงประทีปแสงไฟช่วย ก็อาศัยแสงสว่าง และก็จะได้เห็นทาง แต่ว่าจิตจริงๆ นี่ มันไม่ได้เกี่ยวละที่นี้ มันไม่ได้อาศัย เดินร่างกาย มันเป็นเดินเรื่องจิตเรื่องภายใน มันไม่ได้จุดไฟมันมีสติ มีแสงสว่างอยู่ในจิต เห็นแต่เพียงว่าเรากำหนดเราเข้าไปถึงที่อย่างนี้ เข้าไปในเขตของความรู้ ที่จิตเรารวมเราตั้งอยู่นั่นแหละมันก็จะเห็นนะ พอเดินไป ก็ดูไป กำหนดไป คือว่าไปแล้วก็ต้องกลับมาดู แล้วก็ออกไปดู

การทำอยู่อย่างนี้ มันเป็นการทบทวน การหวนคืน เป็นการกลับมาแก้ทางของเรา คือทางที่เราเริ่มต้นอย่างนี้ แล้วเราก็ต้องวนกลับแก้ คือ

เรื่องที่เราเดินร่างกายเดิน ชีวิตก็เหมือนกันล่ะทีนี้ เราก็เดินวกวนอย่างนั้นแหละ คือการที่เดินมาเกิด เดินมาตายนี่ เป็นการเดินทางไกล อย่างที่ว่าเป็นการใช้ชีวิต ใช้กำลังกรรมแต่ละรูป แต่ละคน เดินกัน ที่ว่าเดินได้ไกลได้ใกล้ อายุสั้น อายุยาวอย่างนี้ มันก็อยู่ที่กำลัง คือ กำลังบุญด้วยกำลังร่างกายที่เราได้มาจากกรรม สร้างสม อบรมให้เป็นตัวกำลังให้เราเป็นคู่เพื่อจะมาทำเอากำลังสติปัญญา กำลังที่จะไปเดินทางภายใน จะไปเป็นกำลังของสมาธิที่จะเดินทีนี้ และถ้าจะขยัน คือ ความเพียร ต้องขยันถ้าไม่มีความเพียร ไม่ขยันแล้วทางมันก็จะรกร้างไป มันก็จะเศร้าหมองไปได้เพราะว่าความละเอียดหรือกิเลสต่างๆ นี่มันเป็นอารมณ์

สิ่งที่มันละเอียดนี่ มันไม่เป็นรูป มันมีแต่ความคิดมีแต่ชื่อที่มันดังให้เราได้ยินอยู่ในจิตของเรานั่น มันเป็นชื่อของกิเลส ชื่อของกิเลส ก็คือชื่อบาปนั่นแหละ ทีพวกที่ความไม่ดี ความทุกข์ นั่นแหละเป็นชื่อของกิเลสล่ะมันจะดังอยู่ แต่ถ้าเป็นชื่อของบุญของกุศล ของความดีนี้ มันก็จะให้ความสว่าง ให้ความสงบสุข ในจิตของเรา มันก็จะเห็นต่างกันอยู่ แต่ถ้ามันเป็นฝ่ายบาป ฝ่ายทุกข์ ฝ่ายกิเลส ฝ่ายชั่ว มันจะมืดดำ มันมองไม่เห็นอย่างเราพิจารณาไปแล้ว เราเดินไปแล้วมันก็ปิดทางไปด้วย คือ มันปิดปิดไป ไม่ให้มันโล่ง ไม่ให้กว้าง ไม่ให้มันมองเห็น ที่นี้เราก็ไม่มีที่กำหนดได้เพราะว่ามันไม่มีเส้นทางให้เรากำหนดมองดู กำหนดความรู้ ให้มองดูเส้นทาง ดูรูปดูร่างเราอย่างนี้เราก็พิจารณาไม่ตลอด อย่างนั้นท่านให้เดินตลอดอย่างนี้ จะได้สุดทางทีนี้ จะได้รู้จักต้นทางปลายทาง อย่างที่ว่าปลายเท้า รากขวัญลง และดูไป แต่เวลาเรายืน มันก็ไม่ได้เป็นรูปทางที่ว่างกับพื้น แต่อย่างเรานอน มันจะเป็นรูปทางในรูปที่วางยาว แต่มันก็เป็นการที่เรามีชีวิต เรายืน เรานอน เรานั่ง เราพัก เราอะไร ได้หมด เพราะว่ามันเป็นรูปกรรมที่กุศลกรรมแต่มาให้แล้ว มันทำได้ทุกอย่างเผื่อเราจะ

ประกอบกิจ เผื่อเราจะทำอะไรให้มันเป็นกรรมดี เป็นการฝึก เป็นการเอื้อ ทำเอาคุณความดีมา กลับคืนมาแก้ กลับมาแก้กรรมที่เราได้มาอาศัย ได้มาเดิน

เหตุที่ว่าเป็นทุนได้ ว่าเป็นต้นทุนที่เป็นธรรมของเราแต่ละคน ว่าเป็นกัมมัฏฐานที่ท่านให้เราเดินทาง เดินปฏิบัติแล้วก็ใช้ความเพียร ขยัน มีความขยันเดิน คือมีความหมั่น ขยันเดิน คือขยันทางจิตของเรา คือ เราหมั่นจิต คือ หมั่นเดิน หมั่นดู หมั่นกำหนด อะไรอย่างนี้ เราไม่ปล่อย ออกมาข้างนอก แต่มันก็ออกมาทำข้างนอกแลกเปลี่ยนกัน อย่างที่ว่าเรา ต้องทำ เพราะว่ากายกรรม เราต้องอาศัย ถ้าเราจะไปทำแต่ใจ เราก็ไม่ได้ เป็นรูป เป็นวัตถุสิ่งของขึ้นมาทีนี้ เราก็ต้องมาทำกายกรรมมาทำข้างนอก นำมาทำกิจ ทำกรรมให้เกิดผลขึ้นมา เกิดรายได้ เกิดทรัพย์สินอย่างนี้ ก็ทำ แต่ส่วนที่ทำข้างในนี่ มันเป็นส่วนทำให้ใจ ทำความดี ความรู้ ทำแสงสว่าง ทำสติปัญญา เอาไปเก็บรักษา เอาไปรวมไว้ที่ใจเราให้มันสงบ แล้วที่นี้เรา ก็ได้ทั้งในและนอกล่ะทีนี้ แล้วเราก็เอามาทำ ตามกาล ตามเวลาที่เราจะต้อง พัก อย่างข้างนอกที่เรียกว่ากายกรรมนี่เราก็ลำบาก เราก็ทุกข์ข้างนอกมาก

แต่ถ้าเราต้องการความสงบสุข เราก็หยุดนิ่ง นั่งสมาธิ เอาเข้าไปพัก ไปอยู่ ไปเดินทางใน ไปหลบ ไปสงบ ไปอยู่ในสมาธิ ก็อยู่ในความสงบ นั่นแหละ ไปอยู่ในที่นิ่ง คือ เป็นที่ไม่ให้มีการกระทบอะไรกับอารมณ์ ภายนอกเราก็ไปกำหนด ไปภาวนา ไปดูจิต ดูสติ ดูเฉพาะ แล้วก็พิจารณา ดูภายในร่างกายเฉพาะแล้วก็เดินปัญญาอยู่ภายใน เดินใน ไม่ใช่เดินนอก ตัวเราทีนี้ ที่เราเดินไปส่วนในรูปอย่างที่เราเดินในกัมมัฏฐาน เรานับอาการ อย่างนี้

ฉะนั้นเราเดินเรานับไป แต่ถ้าเราจะนิ่ง เราก็นับไปล่ะทีนี้ เราอยู่กับที่ ถ้าเราเห็นเราเกิดความเห็นด้วยจิตด้วยปัญญาอย่างนี้ เราก็จะได้รู้ว่าจิตเรา

มีความสว่าง มีความรู้เห็นภายใน คือไม่ใช่เรานึกดู แต่มันเห็นรู้ด้วยความสว่าง ด้วยปัญญาของจิตของเราเอง ถ้ามันเห็นไป มันเห็นไป ภายในที่เป็นส่วนลึก อย่างนี้ ก็ถือว่า มันเป็นสิ่งให้เราเห็น เห็นสถานที่ เห็นความเป็นอยู่ เห็นลักษณะ อย่างที่ว่า กระดูก เนื้อ หนัง เอ็นต่างๆ อย่างนี้ ถ้ามันเห็น มันก็เป็นความรู้ ที่เกิดมาจากปัญญา เกิดมาจากวิปัสสนา ความเห็นภายในของจิตใจของเรา ได้ฝึก ได้รวม ขัดเกลา ให้เกิดความสว่างขึ้นมาได้ เกิดความผ่องใสขึ้นมาเพราะมันเห็น เพราะมันเห็นอย่างนั้นมันเห็นเพื่อให้เราได้จิตสงบทีนี้ให้จิตได้หยุดนิ่ง เพราะว่ามันเห็นสภาพความเป็นจริง สภาพความที่ว่ามันปิดบัง คือการเห็นมันก็เป็นการลดละ เป็นการคืนคาย ความหลง ความรัก ที่เราเคยมีมาแต่เกิด แต่มันไม่ใช่ได้เห็นตามสัญญาที่เราท่องและจำล่ะทีนี้ ถ้าไม่ได้เอาสัญญาไปเป็นเครื่องดู มันเห็นด้วยปัญญา เห็นตามสภาวะ ตามสภาพที่อยู่ หรือสัณฐาน สีสันอะไรต่างๆ นี้ พอเห็นตามนั้น จิตมันก็รู้ ทีนี้

แต่ว่าเราเห็นภายนอกมันต่างกัน ทีนี้ มันคนละชั้น ทีนี้แต่ถ้าเห็นภายนอกนี่มันหลอกมันลวงเราได้ เพราะว่ามันสะท้อนไกล มันไม่ได้รวม ไม่ได้กะทัดรัด เฉพาะจิต เฉพาะปัญญา แต่ถ้าเห็นเฉพาะจิตภายในแล้วมันไม่ได้สะท้อนไปไกล ความรู้มันเข้ารวมรัดกุมเข้าภายในล่ะทีนี้ อย่างนั้นถ้ามันเห็นด้วยปัญญาอย่างนั้นมันก็แก้สัญญาได้ เวลามันออกข้างนอก มันมาเห็นรูป เห็นร่าง คนอื่น สัตว์อื่นอย่างนี้ มันก็แก้สัญญาได้ทีนี้

อย่างนั้นการพิจารณา การใคร่ครวญ การที่ใช้ปัญญา โยนิโสมนัสสิการ อยู่ในกายประจำ มันเป็นการรักษาจิต รักษาสมาธิ รักษาความสงบ เช่น การลดราคะ ความกำหนัดออกได้ทีนี้ เราก็แก้กายได้ทีนี้ อย่างนั้นในหลักของพระสังฆคุณ ในข้อต้นนี้ นั้นก็เป็นเรื่องเกี่ยวกับที่ข้อ

ปฏิบัติเบื้องต้น เกี่ยวกับสุปฏิปันโน บุคคล คือ ผู้ที่ปฏิบัติดี คือ ผู้ที่มีร่างกายประกอบไปด้วยศีล ด้วยสมาธิ ด้วยปัญญา คือ ปฏิบัติดีตามหลักมรรค หลักธรรม หลักกัมมัฏฐาน ที่เรียกว่า สุปฏิปันโน นั่นแหละที่เราสวดกันว่า มันเป็นสาวก มิใช่เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า ผู้ที่ได้รับแสงสว่าง ได้รับธรรมะส่องเข้าไปถึงใจ ถึงว่า สุปฏิปันโน ทุกคนเป็นพระอริยบุคคลขั้นต้น ท่านเข้าไปถึงทางเข้าไปถึงทางในใจ ทางในกายแล้วท่านเดินด้วยความสงบสุข คือมีจิต มีศีล คือ เป็นผู้ที่ไม่ล่วงเกินไม่ทำบาปแล้ว เขารู้จัก รักษากาย รักษากรรม รักษาเส้นทางเดินของตัวเอง อย่างว่าสุปฏิปันโน เป็นสาวกของพระพุทธเจ้าในบทแรก

แต่ไม่ใช่ว่า ผู้ที่ปฏิบัติไม่ดี เรียกว่าผู้ที่ทำชั่วอย่างนี้ สุปฏิปันโนคือทำบาปอย่างนี้ ทำชั่วอย่างนี้แต่ว่าผู้ปฏิบัติดี ใช่ว่าทำความสุข ทำความสงบ แล้วก็มีศีลประคับประคองตัวอย่างนี้ถึงเรียกว่า สุปฏิปันโนผู้ปฏิบัติดีอย่างนี้ มีศีล มีสมาธิ มีปัญญา กำกับตัวร่างกายอยู่ เดินทางอยู่ด้วยสติปัญญาล่ะทีนี้ ไม่ได้เอาบาป เอาความชั่ว เอาทุกข์มาใส่ตัวใส่จิตของตัวเองไม่ได้ให้มีอารมณ์ที่เป็นบาปมาเดิน มาคิด แล้วก็นำตัวนั้นปฏิบัติอยู่

ในทางที่ว่าสุปฏิปันโนบุคคล แล้วก็มีที่อยู่ มีที่สงบ มีความรู้เป็นหลักอย่างนี้ หรือว่าเป็นพระสงฆ์ หรือว่าเป็นพระสงฆ์สาวกอย่างนี้เป็นผู้ได้รับแสงสว่าง จากพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า คือได้แสงสว่างจากพระธรรม คือการทำ การได้สดับคำสอนของพระพุทธองค์แล้วตัวเองก็ปฏิบัติ แล้วก็เดินทาง ตามที่ท่านสอนไว้ เดินมรรค เดินกายของตัวเอง แล้วก็เดินเข้า เดินออก เดินรักษาอยู่ตลอด แล้วเราเห็นอะไรที่มันไม่ดีที่มันเป็นทางผิด ทางหลงอย่างนี้ เราก็หลีกไป เราไม่หลงไปทางผิดทางมืด ทางทุกข์ ทางชั่ว เราก็หลีกไป นี่ก็เรียกว่าเป็นสาวก เป็นสาวิกา

ถ้าเป็นผู้หญิง ก็เรียกว่า สาวิกา เป็นผู้ที่ได้มีแสงสว่าง ได้มีจิต ได้แสงสว่างจากธรรม จากการปฏิบัติล่ะทีนี้ ไม่เป็นจิตมืดจิตบอด สงบ รู้จักบาปรู้จักบุญ ในจิตของตัวเองในร่างกายของตัวเองแหละที่นี้มันรู้ คือรู้ส่วนบุคคลล่ะทีนี้ ส่วนตัว ส่วนร่างกายของเรา แต่เราก็ดู เดินดูเดินตรวจเดินรอบ เดินเป็นประจำอย่างนี้ เราไม่ได้ปล่อยให้มันหลงทาง ไม่ได้รกรุงรังอะไรอย่างนี้ เราเดินอยู่นอกจากเวลาเราหลับอย่างนี้ เวลาเราหลับเราสงบไปตามธรรมชาติ เราก็กำหนดไป พอเราตื่นมีสติ เราก็กำหนดเราก็เดินไป แล้วก็กลับคืนมาอย่างนี้ เดินไป เดินมา ถ้าเราไม่ได้เดินไปนอกเขต นอกตัวของเราทีนี้ ไม่ใช่เดินอย่างภายนอกอย่างที่ว่า เราเดินไปโลกสากล โลกจักรวาล ฉะนั้นมันไม่มีขอบเขต ไม่มีกำหนดล่ะทีนี้ ถ้าเราไปเดินทางโลก

แต่ถ้าเราไปเดินทางธรรม ทางกลับคืนมา ทบทวนมาหาร่างกายหาจิตของเรา มันเป็นทางสงบ ทางสั้น เป็นทางที่กะทัดรัด รัดกุมตัวเองไม่ให้หลงทางไปไกล ไปนอกสถานที่ของเราอย่างนี้ พอเดิน ด้วยมรรคด้วยศีล สมาธิปัญญาอยู่นี่ เราก็ดูทาง ดูที่ ของเรา ดูความสงบ ดูความผ่องใสของเราอย่างนี้ มันดูได้ตั้งแต่อาศัยเดินไม่ขาด เดินไม่หยุดเดินตลอดอย่างนี้ อย่างนั้นไม่ใช่ว่าเราเดิน เราเหนื่อยเราก็หยุด ทิ้งไปอย่างนี้นานๆ คิดขึ้นมา มันจนมันลบรอยอย่างนี้ เราจะมาเดินมันก็หายไปมันไม่ต่อเนื่องกันอย่างนี้ ก็ไม่ได้ อย่างนั้นการที่เดินให้มันเป็นทางราบรื่นเป็นทางที่ไม่มัวหมองอย่างนี้ เราก็เดินตลอดเดินประจำ มันก็ทำให้เราได้รักษา ได้เห็นอยู่ ทีนี้ จนตลอดชีวิตนั่นแหละ ถ้าเราเดินไม่สุดอีกอย่างนี้เราก็ยังต้องต่อเส้นทางอย่างนี้ อย่างคนที่ไปเกิดชาติใหม่ ก็ไปต่อเส้นทางใหม่ คือไปต่อเอาร่างกายใหม่ ไปเกิดเอารูปใหม่ชาติใหม่อย่างนี้มันก็ไม่ต่อล่ะทีนี้ แต่ถ้าไปต่อ เราไม่มีทุน ไม่มีบุญ ไม่มีกำลังใจ อย่างนี้ เราก็

ไม่มีสมบัติ ไม่มีแรงไปเดินต่อ อย่างนั้นก็อย่างที่เรายังต้องเดินต่อ พอเราเดินหลงไป ผิดไป อย่างนี้เราไม่กลับคืนมา แต่อย่างพระพุทธเจ้า พระสาวกท่านไม่ได้เดินไปต่อ ท่านกลับคืนมาทีนี้กลับคืนมาหาต้นทาง ท่านก็หยุดไม่ต้องเดิน ไม่ต้องไปต่อเส้นทางล่ะทีนี้ เพราะว่าท่านกลับคืนมาหาต้นทางแล้ว อย่างที่ว่าอนุโลมอย่างนี้ คือปฏิโลม อนุโลมอย่างนี้ คือการกลับคืนเรียกว่า อนุโลม ถ้าปฏิโลม คือปฏิบัติต่อไป มันเป็นการปฏิบัติคนละเส้นทาง อย่างที่ว่าปลายทาง ต้นทาง มันกลับคืนมาอย่างนี้ ก็คืนมาหาตัวหาจิต หาความสงบ หาความรู้ ที่มีอยู่กับที่ ก็เดินไปก็ไป เพื่อไปมองไกลไปดู จะได้รู้ จะได้รู้ก็กลับคืนมาดูต้นทางที่เราออกไปอย่างนี้ เราก็ได้เห็น

ฉะนั้นความรู้ความเห็นต่าง ๆ ที่เราได้จากการเดินการปฏิบัติการเดินตามมรรค ตามศีล สมาธิ ปัญญานี่ เราก็จะได้ เห็นขึ้นมาทางจิตของเราล่ะทีนี้พอเราเดินมาก เราขยัน เราทำให้ผ่องใส ให้มีแสงสว่างมีสติปัญญา กล้าขึ้นมา มันเห็นพอมันเห็น มันก็จะได้ดูด้วยปัญญาชัดเจนขึ้น แล้วทีนี้มันเห็นชัดเจน ความลังเล สงสัยความเคลือบแคลงอะไรมันก็หายไป อย่างนั้นในขั้นต้นทางจึงแก้ท่านละ พวกกายะสักกายทิฐิคือไปเดิน ไปดูกาย ไปรู้กาย ไปแก้กาย ของตัวเองได้ อย่างที่ว่า สักกายทิฐิแล้วไม่ ไม่ถือ ไม่ได้ถือกายล่ะ ถือก็ถือแต่ว่าเป็นกรรม เป็นเครื่องทำคุณทำประโยชน์เป็นรูปศีล รูปที่เราจะต้องเคารพ ปฏิบัติ รักษาอย่างนี้ ไม่ได้ถือไปตามตามกิเลสว่า เอาไปเล่นอะไร ไปสนุก ไปเพลิดเพลิน ไปกินอิ่มสนุกสนาน บำรุง บำเรอ ไปตามรูปร่างอย่างที่มีตา มีหู จมูก ลิ้น กายอย่างนี้ก็บำรุงไปตามความอยาก ความหิว ไม่ได้เป็นอย่างนั้น เพราะรู้แล้ว คือห้ามได้หยุดได้ ละได้ ไม่ได้ถือแล้ว กิเลสที่มัน เกาะกายมันก็ไม่มี ด้วยสักกายทิฐิความที่ไม่ถือ ไม่มี วิจิกิจฉา ความลังเล สงสัย ในดี ในชั่วสุข ทุกข์บุญ บาป มันไม่มี เพราะว่ามันไม่ใช่จิตละทีนี้ มันเป็นเรื่องของเวทนา

ของส่วนที่มันเกิดมากับร่างกาย ซึ่งเป็นตัวรูปที่อาศัยอยู่แล้วก็ความลังเลในข้อปฏิบัติในวัตร ในศีล อะไรต่างๆ เรื่องมัวหมอง เรื่องบริสุทธิ์ อะไรก็ไม่มี เพราะว่าจิตรู้ จิตรักษาเอง เดินไปถึงด้วยจิตของเราเองล่ะทีนี้มันก็เป็น สุปฏิปันโน เป็นขั้นต้นของทางเดินมรรค เป็นทางภาวนาทางเข้าไปสงบจิต มรรค ก็หมายถึงใจ ถึงมโนถึงจิต ซึ่งเป็นตัวเดิน ตัวรู้ตัวกำหนด ที่จะให้เข้าสู่ความสงบได้

เวลาออกมาเที่ยว มาดู ธรรมดาอย่างนี้ก็ได้ เราก็ดู เราก็ต้องรู้ด้วยว่าถ้ามันมีอาการ มีกิริยาอยู่ ก็ถือว่ามันไม่ใช่เลิก ละได้ ถ้ามันมีอาการ ถ้าไม่มีอะไรที่มีเชื้อมีอะไรที่แสดงออกอย่างนี้ ก็ถือว่ามันบอกเราว่ามี อย่างที่ว่าตัวเราเองนี่ ถ้าเกิดว่าเกิดมี สิ่งที่มากระทบความโลภเกิดขึ้น ความโกรธเกิดขึ้น ความหลงเกิดขึ้น ให้ถือว่านั้นมันก็ยังแก้ไม่ได้มันละไม่ได้ มันยังต้องติดอยู่ กระทบผิดเป็นเรื่องเป็นราวกันอยู่อย่างนี้ เรียกว่าเราเดินมรรค แต่ว่าเรายังไม่รู้จักทางถูก เรายังเดินทางผิดอยู่ ความเห็นของจิตก็ยังผิดอยู่ คือ เห็นผิดเป็นถูก เห็นถูกเป็นผิดแล้วก็เป็น มิจฉาทิฐิ ล่ะทีนี้ เราเป็นฝ่ายทำบาป ทางผิด ทางหลงล่ะทีนี้ คือเห็นผิดเป็นถูก คือเห็นชั่วเป็นดีเห็นดีเป็นชั่ว เห็นศีล สมาธิ ปัญญาเป็นของไม่ดี เห็นพวกกิเลส พวกโลภ โกรธหลง เป็นของดีอย่างนี้ เราเห็นตัวเป็นของดี เห็นธรรมเป็นของไม่ดี เป็นของลำบากเป็นของขัดกับกิเลสอย่างนี้ มันก็เห็นผิดทีนี้ จึงว่าเห็นผิด เห็นชั่วเป็นดี เห็นดีเป็นชั่วอย่างที่ว่าเห็นบาปเป็นของดี เห็นบุญ เห็นความสงบสุขไม่ดี อย่างนี้ล่ะทีนี้ มันเป็นความเห็นผิดของจิต จึงไม่ใช่ว่ามันตรงตามเหตุ ตามบุญ ตามบาป ที่เป็นไปตามผลของบุญบาปล่ะทีนี้ จิตที่มันผิด มันหลง เลยเห็นไป อย่างที่ตัวเราอย่างนี้ ไม่ได้เห็นว่ามันเป็นของสกปรก เป็นของผุพัง เป็นของไม่เที่ยง มันเป็นทุกข์ เป็นของที่เราตกแต่งมันไม่ได้อย่างนี้ มันก็ไม่ได้เห็น

อย่างนั้น มันก็เห็นว่าเป็นของเรา ที่เราต้องตกแต่งทำให้เป็นไปตามความถือนี่ อย่างที่เราตกแต่งให้มันมีสีสันให้มันมีความทุกข์เกิดขึ้นไม่ให้มีอะไรมัวหมองในผิวพรรณอย่างนี้ มันก็ไม่ได้ เพราะว่าของมันเป็นสภาพที่มันเป็นของสกปรก ของที่มีสิ่งที่ห่อหุ้มไว้อยู่

อย่างที่ภายในอย่างนี้ เราไปเก็บ ไปกลืน ไปกิน รักษาไว้ ห่อหุ้มไว้อย่างนี้ อย่างที่ว่าหนังก็ยังห่อหุ้มมีหนังหุ้มอยู่ เป็นที่สุดรอบ เราก็สวดกันมันห่อหุ้มหมดนั่นแหละ เวลามันออกมา เวลามันกระทบกระเทือนอย่างนี้ร้อน มันร้อน เหงื่อเราก็ออกมามันก็ซึมออกมาตามผิวขน อะไรอย่างนี้มันอยู่ไม่ได้ เพราะว่ามันข้างใน มันไม่นิ่ง มันกระทบกระเทือนมันร้อนแผดเผาอะไรต่างๆ อย่างนี้ มันก็ออกมา อย่างเรามีหนังห่อหุ้มอยู่ แต่มันก็ยังซึมออกมา มันก็เป็นของให้เราเห็นอยู่ แต่ความที่เราเคยหลงผิดมาหลายภพหลายชาติ เราไม่เห็น เพราะไม่ใช้ปัญญา มันเป็นสัญญาที่เราท่อง เราจำ เราสวดไป มันก็ชินเคยไป แต่มันไม่เห็นด้วย วิปัสสนาจริงๆ ถ้ามันเห็น เราต้องดูว่าเราต้องเอาธรรมมาวัด เวลามันไปกระทบไปเห็น ตามรูป บางครั้ง บางคราวถ้ามันยังไม่เป็นอยู่ มันก็ถือว่า มันเป็นความหลอก เป็นสัญญาณ หลอกเรา คือ มันหลอก แต่ว่าเราก็ท่อง เราจำได้ แต่เวลาไปเห็น เกิดสติไม่ทันเขา มันก็ไปเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างที่ว่ามันสวย มันงาม มันสีสัน มันอะไรก็ว่าไป แต่มันไม่เป็นอย่างนั้นล่ะทีนี้ สภาพของมัน มันไม่เป็นอย่างนั้น มันก็เป็นอย่างที่ว่า มันห่อหุ้มสิ่งที่มีรส ความสกปรก มีกลิ่น อะไรมันก็มีอยู่ในนั้นหมด เราก็รู้จักล่ะทีนี้รู้จักว่าเราทำอยู่เราได้ติดตัวกันอยู่ทุกคน ก็เห็นถึงเอาไปไว้ มันก็ซึม ก็ไหลออก

ฉะนั้นมันเป็นสิ่งที่มันบังตาของเรา แต่ว่าส่วนปัญญา ส่วนความรู้ที่เราเที่ยวเข้าไป เราส่อง เรากำหนด เราพิจารณา มันถึงจะส่องไปเห็นทีนี้มันเห็น พอมันเห็นแล้วทีนี้มันก็จะได้รู้กัน ความคิดหลง ความเห็นผิด

อย่างนี้ อย่างที่ว่า พวกวิจิกิจฉา สีลพัตตปรามาส มันหลง เราก็ลูบคลำ คือว่าสงสัยอย่างนี้ หรือว่ามันเป็นสิ่งที่ทำให้หลอกตาเรา คือหลอกจิต หลอกความรู้เราอย่างนี้ เราเคยติดตามมา มันเป็นเส้นทางที่ยาวมา อย่างที่ว่าร่างกายของเรานี่ ไม่ใช่ว่าเฉพาะช่วงชีวิตเราชาตินี้ แล้วข้างหลัง อีกกี่ท่อนที่มันตายขาดกันมา มันมากต่อมากละทีนี้ เราก็เดินทางต่อมา หลงมาละทีนี้

ฉะนั้นการที่เราภาวนา การกำหนด น้อมกลับคืน อนุโลม เพื่อจะให้มันสงบ เพื่อให้มันนิ่ง ไม่ให้มันดิ้น มันเดิน หลงไปต่อ แล้วก็เป็นผู้ที่คืนมาสู่ความสงบ สู่ใจของเรา สู่ที่มีความรู้มีแสงสว่าง ที่เราฝึก เราสร้างสมอบรม เราเอามารวมไว้ที่จิตของเราไม่ให้มันหลงไป เราก็รู้ แต่ถ้าหลงไปก็อย่างที่เราหลงมา การไป การมา มันเป็นอันเดียว เส้นทางต่อกัน เหมือนทางเดินเรา เหมือนจงกรมเราอย่างนี้ เงื่อนเส้นทางมันก็ไม่มีหัวมีท้าย คือมันจะมีสุดทั้งสองทาง อันนี้ก็เหมือนกันความหลง ที่เราหลงไปหลงมาเหมือนกัน ก็หลงใกล้ๆ หลงร่างกายของเรา คือ เราต้องมาเดิน มาควบคุมตรงนี้ มาดู ความสงบ ละเอียด ความนิ่ง ความเพียร ต้องมาควบคุมเส้นทางของเราอย่างที่เราเอาเดินจงกรมบ้าง

อย่างที่เราเอานั่ง เอานอน เอายืน กำหนดดูบ้างอะไรก็ต้องอนุโลมกลับมาดู คือมาดูทาง ดูที่ของเราตลอดนั่นแหละ นี่เป็นผู้ไม่ประมาท ท่านว่า เป็นผู้เจริญรอยตามพุทธบาท ตามหลักสติปัฏฐาน ๔ แล้วก็เป็นผู้ปฏิบัติดีตามหลัก สุปฏิปันโนบุคคล แล้วก็เป็นนาถะ เป็นที่พึ่งของตน แล้วเป็นที่พึ่งของโลกด้วยอย่างนั้นท่านก็สอนว่า พระสงฆ์เป็นเนื้อนาบุญของโลก คือการปฏิบัติร่างกายของเรานั้น เป็นนาบุญของเราทุกคน คือเจ้าของของเรา เป็นเจ้าของที่จะได้รับผลคนแรกนั่นแหละ เรียกว่านาบุญ คือเจ้าของนา ก็คือเจ้าของนานั่นแหละ เป็นผู้จะได้รับข้าวรับของที่ได้รับ

ผลขึ้นมา แต่ส่วนคนอื่นที่เขาจะได้ส่วนรับส่วนแบ่งมันก็ต่อเนื่องกันไปถึงว่าเป็นการเดินมรรค เดินทาง เดินที่ปฏิบัติ เรียกว่าเป็น สังฆคุณ เป็นคุณของพระสงฆ์ เป็นองค์มรรคข้อต้นด้วย ที่จะทำให้เราเข้ามรรค เข้าเส้นทางได้ ก็เข้ากับความเป็นศรัทธา ความเพียร มีความเชื่อมั่นในการเดินทางจิตของเรา คือเราจะต้องมีแรงเดิน จะต้องฝึก จะต้องบำรุงจิตของเราให้มีแรงเดิน เรียกว่ามีศรัทธา และมีความเพียร ความขยัน ในการนึกการกำหนดตลอด มีสติ ระลึกรู้ ควบคุมอยู่ตลอด สติก็มีขึ้น สมาธิความสงบที่เกิดขึ้นจากความเพียร ความดู อยู่ขยัน ของตัวเองก็เกิดขึ้นปัญญาความรู้ ความรอบรู้ก็เกิดขึ้น มีพละ ซึ่งเป็นกำลังที่จะเป็นแรงปฏิบัติแรงรักษาเส้นทาง รักษาตัว รักษามรรค ของร่างกายตัวเองได้อย่างนี้ตลอดเรียกว่าเป็นผู้เดินตามทางธรรม

"เรื่องราวของพระพุทธองค์เป็นที่น่าสนใจแก่ข้าพเจ้ามาตั้งแต่เยาว์วัย พฤติการณ์ของเจ้าชายสิทธารถได้ดึงดูดจิตใจของข้าพเจ้าเป็นอย่างยิ่ง เจ้าชายสิทธารถ ผู้ซึ่งหลังจากได้เผชิญการต่อสู้ภายในครั้งแล้วครั้งเล่าอย่างเต็มไปด้วยความทุกข์ทรมาน ในที่สุดก็ได้ตรัสรู้ยอดปัญญาหรือความเป็นพุทธะ...

ในกาลต่อมา เมื่อข้าพเจ้าต้องเดินทางอย่างมากมายในมณฑล (มณฑลอุตตรประเทศ) ของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าก็ชอบไปเยี่ยมโบราณสถาน ต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กับเรื่องราวของพระพุทธองค์ บางครั้งถึงกับต้องเดินทางย้อนกลับไปกลับมาเพื่อการไปเยี่ยมเช่นนี้ สถานที่เหล่านี้ส่วนมากอยู่ในมณฑลของข้าพเจ้า หรือมิฉะนั้นก็อยู่ไม่ไกลออกไปนัก ณ ที่นี้ (ชายแดนเนปาล) พระพุทธองค์ได้ประสูติ ณ ที่นั้น พระองค์ได้เสด็จท่องเที่ยวจาริกไป ณ ที่โน้น (ตำบลคยาในแคว้นพิหาร) พระองค์ได้เสด็จประทับ ณ ควงต้นศรีมหาโพธิ์ แล้วตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ ณ ที่นั้น พระองค์ได้ทรงแสดงปฐมเทศนา และ ณ ที่โน้น พระองค์ได้เสด็จดับขันธ์ปรินิพพาน..."

"พบถิ่นอินเดีย"

ฯพณฯ ยวาหระลาล เนห์รู เขียน

(Jawaharlal Nehru)

กรุณา กุศลาสัย แปล

ท่องแดนพุทธภูมิกับพระป่า

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : มีนาคม ๒๕๔๗ จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๒ : กรกฎาคม ๒๕๔๗ จำนวน ๒๐,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์แจกเป็นธรรมทาน ห้ามจำหน่าย

พิมพ์ที่ : **บริษัท ศิลป์สยามบรรจุภัณฑ์และการพิมพ์ จำกัด**
โทร. ๐-๒๔๔๔-๓๓๕๑-๙
โทรสาร ๐-๒๔๔๔-๐๐๗๘

<u>หนังสืออ้างอิง</u>

โพธิโมลี. **สมุดภาพแดนพุทธภูมิ.** กรุงเทพฯ : เรือนธรรม, ๒๕๔๖.

ไต้ ตามทาง. **สู่แดนพุทธภูมิ.** กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, ๒๕๔๖

